

HÉVÍZ

Művészeti és társadalmi folyóirat

XXI. évfolyam • 2013/5 • Ára: 300 Ft

Csaplár Vilmos
Garaczi László
Jászberényi Sándor
prózái

Erdős Virág
Lanczkor Gábor
versei

Kierkegaard 200

Kőrösi Zoltán
Salman Rushdie-ről

Dumas a konyhában

Nyáry Krisztián
Tersánszky etikája

Nyílt víz

Csaplár Vilmos: Följegyzés 2155-ből	321
Lanczkor Gábor: Szóleit a gazda	327
Garaczi László: A periszkóp, Lizával a hintáknál	328
Ughy Szabina: A szél öröme, Határátlépés	334
Jászberényi Sándor: Die Toten Reiten Schnell	335
Baricz Dezső: Teremtés	347
Tóth Kinga: Úradta	348
Petrence Sándor: Mint lígy a bivajon	350
Varga Klára: Senkibajnok	351
Erdős Virág: Szuvenír	354

Hajósza.kács

Szederkényi Olga: Malacpörkölt, jó pezsgővel bőven locsolva (Dumas Konyhaszótára és ínyes pesti utazása)	359
---	-----

Hullámverés

Nyáry Krisztián: Erkölcsan idősebbeknek és haladóknak (Tersánszky Józsi Jenő etikája).....	369
Rónai András: Hisz olyan, mint egy adóvégrehajtó! (Kierkegaard 200)	375
Kőrösi Zoltán: Mi az irodalom? (Salman Rushdie-ről)	385

Öböl

Péczy Dóra: Balaton-kaleidoszkóp (Könyvek Pannóniából 5.)	395
---	-----

Hévíz

Művészeti és társadalmi folyóirat
Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő: Szálinger Balázs
Szerkesztő: Cserna-Szabó András
Olvasószerkesztő: Cséby Géza

Szerkesztőbizottság: Cserna-Szabó András, Cséby Géza, Hinger Tamás,
Óry Rózsa, Szálinger Balázs, Szántó Endre

Alapította Dr. Kiss Lajos
Kiadja Hévíz Város Önkormányzata, 8380 Hévíz, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Papp Gábor polgármester
e-mail: hevizfolyoirat@gmail.com
www.facebook.com/hevizfolyoirat
Terjesztés, előfizetés: Csongrádiné Olasz Sára, csongradine@hevizph.hu

Tördelés, layout: Leon Creativon Kft.
Nyomás és kötés: T-CONT Kft., Hévíz
Címlapfotó: Petőfi Irodalmi Múzeum

ISSN szám: 1216-8181

NYÍLT VÍZ

Megtaláltam ük-ükapám „poros” flopiját. Véletlenül belebotlottam. Megcsodáltam az eredeti tárgy fotóját, majd lekértem a tartalma átformázott változatát, így el is tudtam olvasni. Azt írja, hogy egy éjszaka kigyalogolt a Földön a Szigliget nevű falu szélére, és hosszasan nézte a Marsot. Ük-ükapám szerint azon a nyáron a vörös bolygó szabad szemmel is enyhén pirosnak látszott, és nagyobb volt, mint az Esthajnalcsillag. Utánanézttem, 2003-ban a Mars tényleg ötvenöt millió kilométernyire megközelítette a Földet, ami a normálshoz képest fele távolság, tehát ük-ükapám, aki különben ismert „regényíró” volt egy bizonyos Magyarország nevű földdarabon, igazat írt. Épp elvonult, egy nagyobb munkán dolgozott, csak azt nem közli, hogy min. Lehet, hogy semmin, a bibliográfiájában üres a következő év, noha addig is és azután is évente adott ki könyvet. Lehet, hogy valamibe belekezdett, csak a Mars kizökkentette.

Addig-addig bámulta az égboltot, míg mindenről megfeledkezett, csak valamilyen Jolán néni nyomorék lábaira tudott gondolni. Valószínűleg hazaszaladt, mert akkoriban, ha valaki flopira írt, oda kellett mennie a gépéhez, mégis úgy tett, mintha még kinn állna.

Hajmeresztő, mekkora individualista, persze nem ő egyedül. Naivan hiszi, hogy minden segédeszköz nélkül képes földézni azt, ami elmúlt. Tudjuk, hogy a régiek emlékeknek nevezték ezt, és közzétették. Kultikus embercsoportok alakultak ki, akik

csüngtek mások képzeletén, mert tulajdonképpen mindenki azt gondolta, hogy ő egyetlen, és imádattal vették körül az egyedeket, akik könyvekbe foglalt agyszüleményeikkel táplálták a megismételhetetlen személyiség mítoszát. Többek közt őket nevezték regényíróknak.

Most, ha nem iktattam volna ki, nyilván működésbe lépne a veszélyelhárító programom, azonnal figyelmeztetne, mert valamiféle vírustámadásnak értékelné még bizonyos iménti szavak használatát is.

A végtelenségig képtelen, a képtelenségig „végtelen”, amint ük-ükapám önmagát egy égitest láttán fölfújja. Valami izgat benne, pedig amikor először megnyitottam, döngunalom fogott el. Újra elolvastam, mert mégiscsak az ük-ükapám írta, és beindult a fantáziám. A Mars és a nyomorék Jolán néni nem történet, nincs kapcsolat köztük, csak egy huszonegyedik század elején élt rokonom tudatában.

Akár tetszik, akár nem, egy közös hálózat részei vagyunk, nyilván ezért foglalkoztat.

Kisértéltem a falu szélére, vagyis lemodelleztem magamat, ahogy sétálok, valahol. Kinyitottam egy raktárt, megnéztem, milyen volt az a falu. Gyom nőtt az árokparton, mint a történelmi filmekben. Lekértem a 2003-as nyári égboltot a Marssal. Kicsit megdolgoztam az arcvonásaimat, beleraktam az ük-ükapá után maradt digitális képek némely részletét, például a hosszú orrát. (Ha nekem ilyen lenne, már rég átszabattam volna.) Szigliget első kategóriás rekreációs program, még a múlt század eleji tücsköket is hallhattam, annyira részletes a kínálat. Csillagos égbolt a Marssal, árokpart, ciripelés. Álltam és szaglásztam az ük-ükapám orrával.

Próbáltam beleélni magamat abba az állapotba, hogy személyiség vagyok, és csakis akkor van értelme az életemnek, ha szabadnak érzem magam. Mert az ük-ükapám ezt éli át ezen az estén, ezt írja. Nem csak. Eltöpreng azon, hogy mennyi is ötvenöt millió kilométer. Az ő számára ez se kevés, sőt majdnem mindegy, hogy ötvenöt vagy száztíz. Így megpillantani a Marsot ő még egyszer nem fogja. Az élete hossza jutott az eszébe. A gyerekkora és benne az a bizonyos Jolán néni, aki csecsemőként leesett a konyhaasztalról, de valahogy ezt senki se vette észre. A hidegtől begyulladt csontvelő tette nyomorékká. Akkor ezen nem lehetett változtatni, a gyöngye, alulfejlett csontokat vasvázba foglalták, efféle járószerkezetek ma világszerte láthatók a virtuális orvostörténeti múzeumokban. „Egy napon ollóval fölnyitotta az ereit, hadd folyjon el ez a senkinek se kellő, semmilyen utód által meg nem váltható vér, mely évtizedekig keringett körbe-körbe, dörömbölve, zuhogva”, jegyzi meg keserűen az ük-ükapám egy korábbi írásában, amelyben szintén emlegeti a Jolán nénit. Azért dörömböl és zuhog a vér, mert „semmilyen utód által meg nem váltható.” Arra céloz, hogy egy nyomoréknak senki se kívánt gyere-

ket nemzeni. Akkoriban, mármint amikor az ük-ükapám a falu szélén állt (nem állt, otthon írt arról, hogy áll), már születtek gyerekek mesterséges megtermékenyítéssel, és ha az anya nem volt képes kihordani a magzatot, kihordta más, Jolán néni fiatalsága idején viszont, amikor még petesejtet nyerhettek volna tőle, ez ismeretlen eljárás volt. El is gondolkodik az ük-ükapám, hogy csupán a tudomány és a technika fejlettségének köszönhető ez a dráma. Ha már például a kövön fekvés után megfelelően kezelik, nem marad mozgássérült. Eljön majd egy kor, föltételezi ük-ükapám, amikor ilyen esetben a csecsemőnek, ha kell, le is cserélik a velejét, és megelőzhető a tragédia. Sőt, semmiféle baj nem lesz maradandó. Az orvostudomány mindenkit örökké életet, egészségben. Lehet, hogy tényleg elkerülhetőnek bizonyul a halál? Kizárt, szögezi le rögtön utána rezignáltan, mert nem férnénk el a Földön. Aztán vitába száll magával. A tizenkilencedik század során Londonban valaki azt jövendölte, hogy ha a lovas kocsik, hintók sokasodása az addigi ütemben folytatódik, pár évtized múlva London utcáit derékig érő lószar borítja. Aztán föltalálták a benzinmotort, eltűntek a ló vontatta közlekedési eszközök. Ezt a példát hozza föl ük-ükapám. Szóval, elmélkedik, lehet, hogy arra is kitalálnak valamit majd, hogy ne borítsa be a Földet az ember. (Fura, az nem jutott az eszébe, hogy máshol is lehet lakni, nemcsak a Földön.)

Pedig érdekes kor ez a század eleje. Elég fejlett volt a régészet és a történet-tudomány ahhoz, hogy egyre több minden tisztázódjon a múlttól, ugyanakkor meglehetősen belobbant a tudomány már a huszadik század közepétől, így a jövőt is el lehetett képzelni. Persze az ő individuális nézőpontjukból úgy festett a kérdés, hogy miképp férünk el, ha senki, aki megszületik, nem fog meghalni. És ha nemcsak nyomoréktörténetek nem lesznek, hanem megszűnik a halál is, miről írnak az írók?

Ük-ükapám tovább szövi a gondolatait arról, hogy talán a halál nem is egy emberé, hanem mindenkié, akárcsak az élet, tehát nem szűnik meg a halál mint jelenség, de lesz egy kor, amely már nem csinál problémát az egyed halálából. Ezt a tudatállapotot persze el kell érni. Ahhoz, hogy föladjuk a saját külön halál ideáját, föl kell adni az egyetlenség, a megismételhetetlen személyiség fikcióját is. Nem szabad ragaszkodni magunkhoz, vagyis a másik embert lényegében azonosnak fogjuk tekinteni magunkkal. Nem csak a gyerekünket, mindenkit. Azt fogjuk átélni az egyéni létezésünk szintjén, hogy külön én se vagyok, te se vagy, a létünk senkié-mindenkié. A személyiség, az egyetlenség kultusza mélységesen mély tudatlanságból fakad, sőt, egyenesen az állatvilágból való származásunk maradéka. Félállati ösztönállapot, mely a világban élő ember legfőbb gyakorlati mozgatója. Legjobb indulattal is ösztönből, naivitásból táplálkozó munkahipotézis.

E téren nem mondható rövidlátónak az ük-ükapám. Milyen világ lesz az, teszi föl a kérdést. Egyáltalán létezhet efféle éteri öröklét? Vagy marad a halál, de az emberiségnek csak annyit számít majd valakinek a halála, mint amikor neki kihullik egy hajszála. Azt se siratja meg. Nem hal bele az ember az eseménytelenségbe akkor, ha az egyik egyed nem küzd a másik élével? Vagy küzdeni fog, mint sejt a sejttel, magig hatoló szenvedéllyel, mert ez kiirthatatlan tartozéka az afféle önjáró biológiai rendszernek, ami az ember, vitatkozik magával az ük-ükapám.

Ük-ükapa. Önvizsgálatot tartok, hogy mit érzek a szó kimondásakor. Semmit. Nem igaz, ez az írás cáfolat. Majdnem semmit. De mit is jelent az a „majdnem”? A kezemben a világegyetemgépemmel azzal szórakozom, hogy eredetemmel kapcsolatos adatokat keresek és vizsgálók. Ük-ükapám szavát használva, én is „önjáró biológiai rendszer” lennék? Az anyám és az apám a valóságban sose látott, és én se őket. Sőt, ők se egymást. A galaxis már meghódított részében szanaszét lakó emberiség nagy része így van ezzel. Én az Európa/251 nevű mesterséges bolygón születtem meg és élek. Megtermékenyített petesejtként kerültem ide, manipulálva, hibernálva, élő ember nem bírja ki a fénysebességet. Apám a Latin-Amerika/400-on, anyám az Ázsia/3201-en lakik, a Szent János/005-ös szaporító bolygón egyesítették a sejtjeiket. Ritkán érintkezem velük, nem velük, a háromdimenziós, beszélő képükkel. Olyankor előre lekérem a galaxis valamennyi emberlakójáról folyamatosan készülődő dokumentáció rájuk vonatkozó utolsó fájljait. Jólesik nekik, hogy tudok róluk ezt-azt, bár tisztában vannak velem, hogy pár gombnyomásomba került az egész. Mivel mindig én jelentkezem, készületlenül éri őket, és nem érdeklődnek, nem dicsekszenek azzal, hogy ők is fölcsíptek valamit rólam, megelégszenek azzal, amit a kérdéseikre válaszolok. Én kivételnek számítok, hogy egyáltalán ennyi kíváncsiság maradt bennem, atavizmusként. A világegyetemben az a fölfogás uralkodik, hogy a családi összetartozás egykori fogalma csak bajt hozna a fejünkre. A központi neveldek egyebek közt kiküszöbölik az óidőbeli családban burjánzó pszichés anomáliákat is. Egyébként pedig az egymástól néha sok fényévnyi távolságban lévő emberi lakóhelyek egészséges tenyészetek olyan keverési, vegyítési eljárásokat igényel, amelyekkel nem férne össze a vérségi kötelék. Plusz az a petesejt és hímivarsejt, amelyből az embrió létrejön, előzőleg többszintes, tökéletesítő géntransz eljáráson esik át, tehát a szó szoros értelmében az anya nem anya, az apa nem apa. A nyilvántartás szerint 611 testvérem és féltestvérem létezik a Tejútrendszer eddig benépesített részében. Sorban kapcsolatba próbáltam lépni velük, de egyikük sem értette, hogy tulajdonképpen mit akarok. Javasoltam nekik, hogy közös gyerekkori emlékeket táplálhatnánk az agyunkba, lenne miről beszélgetni. Tekintélyes költséggel járna, rázták a virtuális

fejüket. Idejük, kapacitásuk sincs rá, a bolygójukon feszített ütemben folyik új bolygók tervezése, gyártása, világűrbe bocsátása, fölszerelése, benépesítése. A bonyolult számításokkal a világegyetem törvényeihez igazított, kívánatosnak ítélt emberszaporodási, terjeszkedési tempó ezt követeli. És nem mellékesen az a szabály, érveltek, hogy mindenkinek elsősorban a saját bolygóján élő népességgel közös a sorsa, de nem rokoni alapon.

Tény, hogy embriók csak az erre a célra létesített szaporító űrobjektumokon jöhetnek létre, onnan terjedhetnek el, és nem véletlenszerűen, hanem bonyolult tervek alapján. Az egyik fő elv, hogy bár mindenki tájékozódhat a „rokonai” után, de egy-egy bolygóra lehetőleg ne kerüljenek visszanyomozható családtagok. Biológiailag a beltenyészet kizárásával indokolják, de az ideológiai ok fontosabb: az egész emberiség összetartozási érzését kell biztosítani, különben egy-egy bolygó, bolygócsoport más bolygó vagy bolygócsoport ellen fordulna, amelyre a bolygóközi titkosszolgálat időről időre kibocsátott jelentései szerint így is van készítés, csak a kísérletek a jól bevált alapelvek érvényesítése miatt sorra lelepleződnek, csődöt mondanak. A tévesen értelmezett összetartozási eszmék számtalanszor okoztak fölösleges ellenségeskedést az emberiség földi története során, majdnem túl is léptük a rendelkezésre álló időt, és csetepatéink miatt kis híján ott ragadtunk, fölemésztve az erőforrásokat, még mielőtt kirajzoltunk volna. Nem fordulhat többé elő, hogy a végtelen űrben folyó terjeszkedésünket veszélybe sodorjuk. Nem lehetne minden lépést előre pontosan megtervezni, márpedig az univerzum számunkra kiaknázható jelenségeihez, amelyeket prognosztizálni képesek vagyunk, de befolyásolni egyelőre legalábbis nem, alkalmazkodnunk kell. Különböző terjeszkedésünk során egyszer elérjük azt a léptéket, amikor a kommunikáció fénysebességgel is nem hetekben, hónapokban, években, hanem évszázadokban, évezredekben lesz mérhető (és ez még csak galaxisunk, a Tejútrendszeren belüli tér-idő), tehát értelmetlen a családi kötelék, nem vennénk semmi hasznát.

Tizenhat „testvéri” visszautasítás után leálltam. Tulajdonképpen az én sorsom is az Európa/251-esekkel közös. Mindazonáltal visszavezettem a családfámat a Földig, így találtam rá az ük-ükapámra.

Ha úgy vesszük, a legközelebbi rokonaim a klónjaim. Három klónt tartok állami telepen, ennyire telik a jövedelmemből. Vannak, akik több százat, ez szerintem értelmetlen pazarlás. A törvényeink nem tiltják, az efféle javak korlátlan halmozási lehetősége stimuláló hatású, ez a hivatalos fölfogás. Gazdagok és szegények mindig is voltak, és lesznek.

A klón szigorúan véve több mint rokon, én magam vagyok. Azzal a különbséggel, hogy ők nem élnek, csak léteznek, vegetatív szinten. Folyamatosan törlik

az érzelmeiket, és nullázzák az emlékezetüket. Találkozni velük tilos. Ők az én alkatrésraktárain. Ha bármim gyógyíthatatlanul megbetegszik, átültetésre kerül sor. Ha életfontosságú szerről van szó, eggyel kevesebb klónom marad, ezért kelle- ne több belőlük, ha nem is száz, de nincs rá keret. Bolygónk gazdagjai és hatalma- sai az örök életet a sok száz klónjukkal sem érhetik el, a szervcseréknek van valahol egy határa, senki se sejtí előre, hol, és minden beavatkozás ellenére mikor követ- kezik be a vég. Azért jelentősen kitolják a haláluk idejét. Talán megoldást jelente- ne, ha egy bizonyos ponton valamelyik egészséges klónba áttranszponálnák a tu- lajdonos tudatát, ezzel mintegy lecserélve az eredeti személyt. Tudományos ber- kekben heves viták dúlnak e kérdés körül, az ellenzők az így létrejött lényt poten- ciálisan az önállósult, elszabadult robotokhoz hasonlítják. A kísérletezés törvényel- lenes, az állítást sem igazolni, se cáfolni nincs mód.

A Föld kilenc és fél fényévnnyire forog tőlem, csak azoknak a szerencsétlenek- nek a leszármazottjai laknak rajta, akik több mint száz éve, amikor elkezdődött a távozás, nem voltak képesek maguk és az utódaik számára biztosítani az áttelepü- lést. Az anyabolygó időközben normális ember számára lakhatatlanná vált. Teljes a vesztegzár, még robotok se járnak vissza, tartani lehet attól, hogy a helybeliek vagy föl akarnának jutni az űrhajóra, vagy megrongálnák azt. Csak állandó, részle- tes megfigyelés alatt állnak. Az időjárásuk a legjobb indulattal is kellemetlennek mondható, az infrastruktúra kezdetleges. Ott aztán szó se lehet a nálunk megszo- kott szolgáltatások legtöbbszöréről, például klónok birtoklásáról se. A csekély számú, szívós mutáns mégis tartja magát, sőt, hagyományos módon, bár egyre csökkenő mértékben, újratermelődik. A lakosság átlagos életkora 39 év, mint az úgynevezett középkorban. Szemben a mi 180 évünkkel.

A galaxisbeli parlamenti választások idején mégis mindig indulnak jelöltek, akik beleveszik a programjukba a Föld rekultiválását. Az érzelmi alapon szava- zóknál sikert érnek el vele, holott teljesen egyértelmű, hogy a Tejútrendszer kü- lönböző pontjain élő túlnyomó többség számára fizikai lehetetlenség lenne megtapasztalni a valamikor „kék bolygónak” nevezett, manapság inkább szür- ke gomolyagnak látszó őshaza majdani, föltételezett szépségeit. Arról nem is be- szélve, hogy ha a terv kivitelezése lehetséges is, nem éri meg. Ennek ellenére időről-időre hülyítik vele a választópolgárt. Azt, aki hagyja magát. Sokak számára még mindig jó ábrándozni, múltba révedni.

Csaplár Vilmos

(Budapest, 1947) író, forgatókönyvíró. Eddig huszonnégy novelláskötete, regénye, esszékötete jelent meg. Legutóbbi regénye: Edd meg a barátodat! (2013, az Aegon-díjas Hitler lánya folytatása).

Lanczkor Gábor

SZŐLEIT A GAZDA

Másként zúgnak a tölgy, a diófa, a nyárfa
És a magas mogyoróbokor is: belenyal a szélbe, s
S

s mindegyikük csakis a saját tavaszát
Nyelveli a fehéres, elemi fényben a Nap lefedetlen
Gödre felé.

Szőleít ahogyan a gazda,
Metszeni magamat akartam, uram: Nap –
A tavalyi borhoz a tavaszév elejére lecsupaszítani
A levelelhagyott venyigét a szikár tőkékről,
Ne maradjon a dalaim közt, mi leírva szikárabb, mint
Zöld levelek maradéka: zörög, lepereg – az új bor
Forr. A diófa levelei között a nap úgy ragyog át,
Ahogyan a tenger a sziklák közt –
Föltelik éggel a szélboronálta üresség,
Tágul a lomb puhaboltozatú tere és apad is azonnal,
Borszín űr, beleizzott csillagok és a kilenc bolygó.

Lanczkor Gábor (Székesfehérvár, 1981) Junior Prima-díjas költő.
Legutóbbi kötete: Hétsarkúkönyv (2011).

A PERISZKÓP

Több feltételnek kellett teljesülnie, hogy végre kipróbáljam a periszkópot, amit titokban készítettem fémépítőből zsebtükrök segítségével, a Fiúk Évkönyvében találtam a tervrajzot hozzá, és aznap végre eljött a perc, apámat behívták éjszaka dolgozni, átkéredzkedtem aludni az ágyába, mert tudtam, hogy felnőtteknek szóló éjszakai film lesz a kettős csatornán, a periszkópot előre becsempésztem a párna alá,

anyám a Panorámát még engedte nézni, vagy Komlós János műsora ment, akiről csak évtizedekkel később tudtam meg, hogy smasszer volt, verőember, ha igaz ez egyáltalán, mert honnan lehetne tudni, hogy mi igaz és mi nem, szóval nem emlékszem pontosan, mi ment a tévében, annyira izgultam, hogy életemben először felnőtteknek szóló filmet fogok nézni, időnként óvatosan megérintettem a periszkóp hideg testét,

aztán szólt anyám, hogy vége a tévénézésnek, jó éjszakát, puszi közben szokás szerint belestem a pongyolájába, majd engedelmesen a fal felé fordultam, ő meg végül is csak azért nézte meg az éjszakai filmet, miközben én is ott voltam a szobában, mert feliratos volt, egy idegen nyelv értelmetlen szavait hallhattam csak, újabb szerencsés véletlen tehát, eltekintve attól, hogy a periszkóppal valószínű nem tudom majd a feliratot elolvasni,

ha szinkronizált a film, anyám el se kezdi nézni, a csúnya szavak ugyanolyan mérgező hatást gyakorolnak a fejlődő gyermeki személyiségre, mint az erőszakos képek, de az ijesztő hangok, nyögések, ordítások is megzavarhatták volna békés álmomat, vagy ha nem alszom, a képzeletemet, anyám ismerte sumáságaimat, nem lepődött volna meg, ha kiderül, hogy ébren vagyok és hallgatózom, de arra az elvetemültségre még ő sem gondolt, hogy háttal a tévének, a fal felé fordulva ugyanúgy nézem a filmet, mint ő,

azonnal beüzemeltem ugyanis a periszkópot, kidugtam a végét a párna alól, arra számítottam, hogy a felirat olvashatatlan lesz, mert a tükörben fordítva lát szanak majd a betűk, ismertem ezt a jelenséget, írtam már olyan szöveget, amit csak tükörből lehetett elolvasni, a *Sicc!* című könyvből tanultam, de legnagyobb meglepetésemre a felirat olvasható volt, mert a második tükör a periszkóp belsőjében visszafordította a képet, az első tükör eltorzította az írást, a második kijavította, viszont a távolság miatt mégiscsak nehéz volt olvasni,

nem kiabáltak a filmben, robbanások se voltak, lövések, sziréna vagy repülőgépzúgás, mint a háborús filmekben, vagy szerelmi nyöszörgés, egyszer ordítottak csak, mert a filmben szereplő hosszú hajú fiúk összeverekedtek, másnap megint lementek a tengerpartra, nem nagyon tudtam a történetet követni, feküdtem apám cigarettaszagú ágyában, mint ők a tengerparti homokban, nem mozdul-tam, nehogy anyám gyanút fogjon, elzsibbadt az oldalam és untam a filmet, de annyit dolgoztam a periszkóppal, hogy a végsőkig kitartottam,

később ezt a bizonyos verekedő fiút leszúrták, véres lett a trikója, furcsa, gondoltam, hogy mikor megölnék valakit, a ruhája is tönkremegy, ki lehet dobni vagy oda lehet adni az ószeresnek, a film egyszer csak véget ért, anyám kikapcsolta a tévét, én meg álombéli forgolódásnak álcázva behúztam periszkópomat a paplan alá, biztonságba helyeztem, vigyáznom kellett, nehogy kiderüljön, mit rejtegetek, szorosan öleltem magamhoz, mint régen a mackómat, amit a nagyszüleim-től kaptam, és persze másnap nem bírtam ki, hogy délután az udvarban a Kisvargának el ne mondjam, hogy láttam az éjszakai filmet,

Kisvarga idősebb volt nálam, és ha nem voltak ott a haverjai, hajlandó volt velem barátkozni, miről szólt, kérdezte, hippikről, mondtam, elutaznak a tengerhez, éjszaka bemásznak egy strandra, meztelenül fürdenek, látszik a lányok melle, aztán elmennek diszkóba, másnap megint a tengerparton heverésznek, aztán az

egyik bemegy a faluba kenyeret venni, körbeállja három helyi suhanc, késeket vesznek elő, mert a fiú éjjel megpofozta az egyiket, aki fölkerlte a csaját táncolni, és a fiú kéri, hogy ne a szívébe szúrják, de pont oda, mondják, a rohadék szívedbe, és a fiú lecsúszik a fal mellé, miközben a lány a szálláson várja, ahol aztán megjelenik a három suhanc, ne idegeskedjen, mondják neki, jó helyen van a fiú, nagyon jó helyen,

de itt már nem tudtam tovább mesélni, mert elszorult a torkom, ami azért volt furcsa, mert mikor a filmet néztem, egyáltalán nem érzékenyültem el, nem is értettem egészen, mi történik, mintha csak most világosodott volna meg a történet lényege, úgy elkeseredtem, hogy kibuggyant a könnyem, nem tudtam, hogy a filmtől vagy a saját elbeszélésemtől, szégyelltem magam a Kisvarga előtt, és azt sem tudtam elmondani neki, hogy mi lett a lánnyal, az egyik fiú odaült mellé az ágyra, aztán kívülről mutatták a bungalót, és ment egy ilyen baljós zene,

Kisvarga nem nevetett ki, csak kérdezte, hogy mi volt a film végén, semmi, mondtam, kiírták, hogy vége, ezen elneveztük magunkat, hogy vége, slussz, milyen egyszerű, aztán kimentünk a térre focizni, egész jól ment, pedig ki voltam készülve, a kis gólkirály, így hívtak régen a nagyok, most már nem voltam kicsi, én engedtem meg a kicsiknek, hogy beszálljanak, ha kevesen voltunk, Kisvarga még emlékezett azokra a dicsőséges időkre, talán ezért is barátkozott velem, és búcsúzaskor, mikor esteledett, és haza kellett mennünk, a kapuban még dumáltunk kicsit, a lányokra terelődött a szó, és elmondta, mit tanult a bátyjától, hogy kell azt a dolgot csinálni,

nem értettem, miről beszél, és hogy jön ez ide, de azért bólogattam, majd én is kipróbálom, de csak sokkal később jutott az eszembe, mikor egyik délután egyedül voltam otthon, feküdtem a zöld rekamién a kishálóban, nem volt kedvem olvasni, akkor már rég szétszedtem a periszkópot, kikötői emelődarut akartam építeni, de nem lett belőle semmi, a fémépítő elemei a csavarokkal, rögzítőelemekkel, csavarhúzóval a szekrény aljában heverték, a zsebtükrök a fiókban nézték egymást, és akkor kipróbáltam, amit Kisvarga a bátyjától tanult, és rájöttem, hogy ez az, ami elalvás előtt jön, fölemel a magasba, és mintha ragyognék, látszik a plafonon a tükörképem, aztán visszahullok, és gyorsan és könnyen alszom el, azt viszont továbbra sem értettem, hogy mi köze ennek a lányokhoz.

LIZÁVAL A HINTÁKNÁL

Odaálltak a dühöngő kerítéséhez, és ettől máshogy kezdtünk játszani, pontosabbak lettek a passzok, gördülékenyebb és gyorsabb az összjáték, pedig csak ötödikes csitrik voltak bimbónyi kis mellecskével, mégis látványosabban vettem le a labdát, légstoppal, vagy oxival tettem magam elé, átemeltem a védőn, és egy speciális, kevesek által alkalmazott rúgással, jobb lábbal a bal lábam mögül, másik oldalról küldtem a kapuba, miközben a béna Tongori mellett elég lett volna simán elpöccinteni,

trükköztem, zsonglörködtem, brillíroztam, rohantam, ütköztem, a tornacipőm elfeslett a varrás mentén, de a többiek is megtáptosodtak, elmúlt a fáradtság, pedig dél óta fociztunk egyfolytában, mindez három kis fruska miatt, akiknek nyilván fogalmuk sincs róla, mi az a légstop, vagy az oxi, az átemelés, nem értettek a focihoz, mi mégis produkáltuk magunkat, mintha bemutatót tartottunk volna, versengtünk, hogy ki az ügyesebb, hajtottunk, rakkoltunk, dőlt rólunk a verejték,

akkor se tűntek el, mikor befejeztük, és a labdát magunk előtt rugdalva elindultunk az ivókút felé, díszkíséretként jöttek utánunk, látásból ismertem őket, a környéken laktak és alattunk jártak suliba, ittunk, lemostuk arcunkról az izzadságot, és akkor megkérdezte az egyik, a legbátrabb, akit nyilván közösen bíztak meg ezzel a feladattal, hogy melyik csapat nyert, de mielőtt bárki válaszolhatott volna, máris vihogni kezdtek, egymás felé fordulva, szájukat eltakarva, szégyenlősen, mintha valami végtelenül mulatságos vagy nevetséges dolog történe épp,

nem lehetett tudni, hogy ilyenkor min nevetnek, a visszás helyzetben, a saját esetlenségükön, vagy valami előre megbeszélte viccen, jóslaton, ami bekövetkezett vagy épp nem következett be, például hogy fog-e nekik válaszolni valaki az ostoba kérdésre, és ha igen, kicsoda, csak egy volt biztos, hogy nem érdeklí őket, hogy ki nyert, valamiért mégis megkérdezték, szóba akartak elegyedni velünk, lehet, hogy már hosszú ideje készültek az akcióra, és azon nevettek, hogy amit annyiszor elképzelték, az most milyen ügyetlen, megalázó, silány és ócska,

ezeket a helyzeteket akkoriban úgy oldottam meg, hogy a zsebemben hor-
dott pipettagumit a csapnál felfújva hideg vízsugarat bocsátottam rájuk, ami-
től visítva elmenekültek, és többé nem merészkedtek a közelünkbe, de most
valamiért nem volt hozzá kedvem, hogy lelocsoljam őket, talán a fáradtság-
tól lettem ilyen megbocsátó, a jobbik, mondtam nekik, a jobbik nyert, amitől
újra viharos jókedvük támadt, meggörnyedve pukkadoztak, a jobbik, a jobbik,
suttogták egymásnak, és én megint csak nem kiáltottam rájuk, hogy tűnés in-
nen, takarodjatok, talán mert a Stollár Béla utca végén a nap éppen a Rózsa-
domb mögé ereszkedve sárga és vörös sávokat húzott az égre, a másik olda-
lon a Minisztériumnál a sávok kékké és lilává sötétültek, és rügyeztek a fák és
nemsokára vége a sulinak, jön a vakáció, kábító volt a ránk váró végtelen nyár-
nak az ígérete,

a lányok a padokhoz is elkísértek minket, ahol pihenni szoktunk kicsit, mielőtt
hazaindulunk, a háttámlán ültünk lábbal az ülőkén, ők meg velünk szemben,
szoknyájuk alól kivillant fehér bugyijuk, jobban szemügyre vettem a hőst, aki
megkérdezte, hogy ki nyert, egyenes, barna haja a válláig ért és idegesítően pi-
sze orra volt, mégis mindig rátévedt a tekintetem, mintha nem én dönteném el,
hogy mire nézek, vagy nem azt látnám, amit látok, nekem az ilyen lányok egyál-
talan nem tetszettek, mégis elbeszélgettünk velük a tanárokról és hogy ki hová
megy nyaralni, néha egymásra néztek és minden ok nélkül kipukkadt belőlük a
nevetés, vagy egymás fülébe súgtak, és már vihogtak is elpirulva, kivéve a bátor
pizét, ő is nevetett, de nem pirult el, látszott, hogy ő a főnök a csapatban, aznap
valamiért nem idegesítettek a fruskák, ha jól esik, hát nevetgéljenek,

már alig maradtak a téren, kezdett alkonyodni, időnként felnéztem az abla-
kunkra, mert ha kész volt a vacsora, anyám kitett egy jelet, és egyszer csak
meg is jelent a fehér kendő a párkányon, a többiek is szedelőzködni kezd-
tek, fölvertük a pólóinkat és elindultunk, lassan mindenki elbúcsúzott, végül
már csak ketten maradtunk a pizével, kiderült, hogy a házunk túloldalán lak-
nak, bekísértem az udvarba a hintáig, itt sötétebb volt, mint kint a téren, csak
az ablakok világítottak, búcsúzóul hirtelen átöleltük egymást, éreztem a teste
melegét, és hogy a lábam közt megkeményedek,

először történt velem ilyesmi, a testem önállósította magát, mintegy levált ró-
lam, váratlan és felkavaró érzés volt, a pizsére már nem is tudtam figyelni, any-

nyira lekötött saját testi szenzációm, mintegy eltakarta őt előlem, pedig érde-
kelt, hogy mit művelünk itt egyáltalán a villogó ablakok előtt, de valahogy a
titkok egymás ellen fordultak, összegabalyodtak, ahogy annak idején a perisz-
kóp fordígtatta a belsejében a képet, látszattá téve a valóságot,

hirtelen elváltunk, a lány elindult haza, megkerülte a rollerező kőmacit, a túl-
oldalról még visszanézett, intett a kapuból, aztán eltűnt, és arra gondoltam,
hogy a nevét sem tudom, és hogy lehet, hogy többé nem beszélünk egymás-
sal, nem érzem többé a teste melegét, és tényleg ez történt, soha nem be-
széltünk többé, nem jött oda a barátnőivel a dühöngőhöz, én sem szólítottam
meg az iskolai klubnapon, mikor a barátnőivel a fal előtt várta, hogy felkérjék
táncolni a *beates* számoknál, pedig akkor már tudtam, hogy Lizának hívják,

néha az iskolában vagy a téren összevillant a tekintetünk, de hogy más is tör-
ténjen, lehetetlen volt, olyan lehetetlen, mint ami az udvaron történt, pedig
lehet, hogy már hetek óta leste az alkalmat, hogy megszólíthasson, hetekig
sugdolózott és szervezkedett a barátnőivel, tervezgetett és ábrándozott, a
párnájával csókolózott esténként, elképzelve, hogy én vagyok, de mikor bekö-
vetkezett a lehetetlen, azonnal meggyűlölt, azonnal megundorodott tőlem,

elhallgattak a madarak, fekete macska osont a fal mellett, megállt, körbené-
zett, beugrott a pincébe, az ablakok kéken villogni kezdtek, százötven lakás-
ban egyszerre kezdődött a híradó, csináltam néhány húzódkodást a hinták
melletti porolón, kockáztatva, hogy leszidnak otthon a késésért, az ószeres
ezen a helyen szokta vasárnap délelőtt elkiáltani magát, hogy *ószeres!, ószeres!,
használt ruhát veszek!*, anyám az ablakon kihajolva int, hogy jöjjön fel, és oda-
adja neki a szakadt tornacipőmet és a régi fémépítőt, ami hónapok óta hever
a szekrényben, kapunk érte néhány forintot, és nem lehet tudni, hogy a sza-
kállas öreg hová, kinek viszi el a zsákjában őket örökre.

Garaczi László (Budapest, 1956) József Attila-díjas író. Legutóbbi kötete: *Arc és hátraarc* (2010).

Uggy Szabina

A SZÉL ÖRÖMÉRE

Napok jöttek és múltak.
Hazátlan reggelek,
és a jóság mindenütt.
A felismerés egyszerű volt,
mint a horizont vonala
és a sirályok fehérsége.
Idegenné utaztam magam az életben.
Csak amikor megéreztem magamon a szelet,
voltam kevésbé egyedül.
Álltam benne, hogy megismerje a testem,
gyalogoltam benne, hogy átadjam magam neki,
és futottam benne,
hogy megtanítsa magára és a hatáira, hogy élje a testem.

HATÁRÁTLÉPÉS

A boldogság határát piros vonal jelzi.
Egyre inkább sejthető, a szerelem nem végcél,
csak ideiglenes tartózkodás ismeretlen országokban.
Az örömben pedig nem is a felfokozottság fáj,
hanem a jó végessége.
Minden mozdulat egy rákérdezés,
minden lépés remény, hogy létezik valami,
amihez nem tapad fájdalom. Az út,
a válaszok pontossága szinte már kegyetlen:
a szépség szomorúságot eszik.

Uggy Szabina

(*Ajka*, 1985) verseskötete 2011-ben jelent meg Külső protézis címmel.
Jelenleg Mórincz Zsigmond-ösztöndíjas, regényt ír.

Jászberényi Sándor

DIE TOTEN REITEN SCHNELL

Odalent az utcán nagy erővel épült az egyiptomi demokrácia. Kairó lángolt. A tüntetők kövekkel, botokkal támadták a belügyminisztérium épületét, a katonai rendőrség pedig közük lött. Tulajdonképpen örültem neki, hogy harcok vannak, mert legalább a munkámat végeztem és elfoglaltam magam.

Egy év és négy háború telt el, mióta a feleségem elvitte a gyereket. Nem tudom, mennyi morfiumon, mennyi utcai verekedésen, kutyaviadalon és szudáni kurván voltam már túl, de az örület és a harag nyom nélkül tűnt el belőlem. A helyükbe lépő céltalansággal nem tudtam mit kezdeni. Ha nem foglaltam el magam, csak ültem és néztem ki a fejből, akár napokig, hetekig is.

Szóval inkább vettem a kabátomat, ellenőriztem a kamerát és beültem egy taxiba. A sofőr nem volt hajlandó bevinni a Tahrir térig, át kellett sétálnom a Kaszr El Eini hídon, ahol már nagy tömeg gyülekezett. Bámulták a tér közepéről felszálló zsíros, fekete füstöt.

Egy páncélozott csapatszállító lángolt a Tahrir tér bejáratánál.

Nagy, vörös folt sötétlett a betonon, de holttesteket már nem láttam sehol. A tüntetők a közeli mecsetbe vitték őket. Elképzelttem, hogyan feküdhetnek a mecset zöld műanyag szőnyegén, fehér lepedőkkel letakarva, melyen lassan üt át a vér. Láttam már ilyet a forradalom kitörésekor. A friss halottak teste még órákon keresztül gőzölög. A vér is úgy folyik belőlük, mintha élnének.

A szélvédő üvegszilánkjai csikorogtak a talpam alatt, ahogyan közelebb mentem a tűzhöz. Egy fiatal, kapucnis férfit fotóztam. Azt kiabálta a fekete ruhás rohamrendőrök felé, hogy „Gyilkosok, gyilkosok!” A szájából fröcsögött a nyál. Nagy tömeg gyűlt össze az utca bejáratánál, köveket dobáltak a rohamrendőrökre.

Hatot kattintottam, akkor jött a roham. Füstgránátok szelték át a teret, fehér csíkot húzva maguk után. A rendőrök sorfala szétnyílt, nyolc férfi lépett elő sörétes puskákkal és tüzelni kezdett. A tömeg elején állók telibe kapták a söréteket és meghaltak. A hátsó sorokból fejüket fogó emberek rohantak hátrafelé. Az ujjaik között ömlött a vér. Húsz méterről a sörét már nem halálos, de az ember szemét azért még kiviszi. Mindenki menekülni kezdett. Futottam én is a tömeggel, egészen vissza a hídig.

A menekülés nem tartott sokáig, csak amíg kiértünk a puskák hatósugarából. A rendőrök zárták az alakzatot, majd visszavonultak az utca elejére. Valakinek nekiütöttem az objektívet rohanás közben, így kénytelen voltam ellenőrizni, nem mozdultak-e el a lencsék, csak utána indultam vissza a szállingózó tüntetőkkel, akik köveket dobáltak. Fiatal fiúkat fotóztam, a kezükben Molotov-koktéllal.

Ekkor láttam meg Szahra Gamalt. Az utca elején térdelt, kezében a Nikon D5-ösével. Ismertük egymást, ő is kint volt Líbiában és Gázában a harcok alatt. Bátor nő volt, a legbátrabbak egyike, akit ismerek. Német-egyiptomi állampolgár és a Spiegelnek dolgozott. Sosem mondott nemet semmire, a legvadabb akciókban is benne volt. Ahogyan térdelt az utca elején, kendőben, a mellét lefászlizva, először vettem észre, hogy szép nő.

Odaléptem mellé.

„A következő sortűz után iszunk egy italt?” – kérdeztem. Aztán jött a következő attak és elvesztettem a szemem elől.

Erősen sötétedett már. A Tahrír téren felkapcsolódtak az utcalámpák.

A Mugamma épülete előtt az önkéntes orvosok felállították a sátrakat, a sebesültek nyögtek az izmos gyékényeken, látni lehetett a lélegzetüket a levegőben. A tér közepén több helyen is tüzek égtek. Hirtelen lett hideg. Amint a nap végképp eltűnt a horizontról, a levegő öt fokot hűlt.

A Mohamed Mahmúd utcában még mindig harcok voltak, lángoltak a bariádok. Egy angollal, David Sanders-szel jöttem vissza a frontvonalból.

Jól ismertük egymást, sokat dolgoztunk együtt. Telefonált, hogy merre vagyok és jött a harcokba ő is. A Reutersnek dolgozott, nem zavartuk egymás vizeit. Jó, ha

az emberrel van valaki a terepen. Legrosszabb esetben azért, hogy hazudhasson valami bölcset az ember családjának az utolsó mondatról, vagy hősiezen adhassa elő az egyébként véletlen halált.

Jöttünk ki a Mohamed Mahmúd utcából, az arcunk égett a könnygáztól, cuppogtunk az olajjal keveredett sárban.

A bőrdzsekimet több helyen apró lukacsok tarkították, ahol elkapták a sörétek, Sanders szövetcabátja sem járt jobban. Tetőtől talpig koszosak voltunk.

Amikor kiértünk az utca elejére, levettem az arcomról a gázmaszkot, leültem a padkára és rágyújtottam. Sanders mellém ült és az ölébe ejtette az 5-D-jét. Magas, fekete hajú, zsidó fiú. Maszkjának nyoma jól látszott az arcán.

„Sötétedik” – mondta.

„Igen. Baszhatjuk a képeket.”

„Ja. Neked mennyi van?”

Kivettem a kezemből a cigarettát és beleszívott. Megnéztem a kijelzőt.

„Háromszáznegyvennyolc.”

„Kábé nekem is ennyi.”

„Ég a pofám.”

„Nekem is. Igyunk valamit.”

„Hol?”

„Itt, a Lótuszban.”

Elnyomta a csikket az utcapadkán, felállt, majd nyújtotta a kezét és felhúzott.

„Na menjünk.”

A Talat Harb utcai Lótusz hotel egyike volt azoknak a szállodáknak, melyeket kizárólag az alkoholmérési engedélyük tartott életben. A szobákat nem vette ki senki, az ágyak poloskásak voltak, a lepedők porosak, a zuhanyzóknak pedig nem volt melegvíz. Egy csengőt kellett megnyomni a falon, az jelzett a főpincérnek, hogy küldje le a liftet a vendégekért. A berregést az utcán is hallottuk. Szédültem a könnygáztól és nehezek voltak a tagjaim. Sanders is kivolt, alig vonszoltuk magunkat. Amint kiléptünk a liftből, megcsapta arcunkat a dohányfüst. Minden asztalnál újságírók ültek. Az egész nemzetközi sajtó gyorsan és sokat ivott. A véráramba kerülő könnygáz felszívódását gátolja az alkohol, enyhíti a tüneteit. Ezért ivott mindenki.

Lehámoztam magamról a felszerelést és leültem a bárpulthoz.

„Mit szabad az uraknak?” – kérdezte a főpincér.

„Ittén Auld Stag, min fadlik.”

Bólintott, levett a polcra két poros vizespoharat, előblítette, majd jeget mert beléjük az előtte lévő vödörből.

„Szimpla vagy dupla?” – kérdezte az üveggel kezében.

„Dupla” – mondtuk Sanders-szel egyszerre.

Egy húzásra ittuk meg az egészet.

„Még egyet?”

Bólintottam, hogy igen. Éhgyomorra voltam, az alkohol végigrohant a gerincemen.

„Mi az eredmény?” – kérdezte Sanders és a háttérben lehalkított tévé felé bökött, mely a Mohamed Mahmúd utcát mutatta. A sötétben csak a lángoló barikádokat és rendőrök torkolattüzeit lehetett látni. Az Ál-Dzsázíra élőben közvetített az egyik lakásból.

„Tizenhárom halott és háromszáz sebesült” – mondta a főpincér, miközben kitétte elénk az újabb kör italt.

„Az egészségügyi minisztérium még nem erősítette meg.”

„Na, ezek se mi voltunk.”

Erre ittunk, hogy megúsztuk az egészet élve, hogy minden rendben van. Még egy rovátkát húzhatunk be magunknak, még egy nap eltelt egy idegen ország idegen lakóinak idegen konfliktusa közepén. És még mindig élünk.

„Kimegyek és megmosom a pofám” – mondtam és elindultam a mosdó felé.

Egy emelettel lejjebb volt a WC, koszos szőnyeggel fedett lépcső vezetett lefelé. Félúton szembetalálkoztam Saha Gamallal. Már levette a kendőt, a fekete haja a válláig ért. Az arca nedves volt a víztől.

„Akkor most meghívlak egy itala” – mondtam.

„Inkább menjünk hozzám.”

Megfogta a kezem, feljebb lépett egy lépcsőfokot és szájon csókolt. Éreztem a bőrén a könnygáz szagát.

Együtt mentünk vissza a bárba a holminkért. Amikor a pulthoz léptem, Sanders (már takonyrészezen a whiskytől) rám nézett és annyit mondott:

„Vigyázz vele. Őrült az a nő.”

„Úgy csináld, hogy fájjon” – mondta vetkőzés közben. Heliopoliszban lakott, egy háromszobás lakásban. IKEA-s ágyban szeretkeztünk. Villant a szeme, amikor megfogtam a nyakát. Leszorítottam az ágyra, úgy hatoltam belé. Nem fürdöttünk előtte, egyszerűen ledobáltuk a ruháinkat és egymásnak estünk.

Utána némán feküdtünk az ágyon. Egy képet bámultam a falon. A World Press Photo 2009-es győztese volt: egy palesztin nő viszi a kezében a halott

gyermekét. A nőnek csak a szeme látszik ki a Nikábból. Ránézésre 55-ös objektivval készült, a fotós szemben állt a feléje rohanó nővel.

„Te csináltad?” – kérdeztem és a képre mutattam. A kezem nyoma még ott volt a nyakán és a bőrén.

„Én” – mondta és elkapta a felé nyújtott kezem. A gyűrűt kezdte bámulni az ujjamon.

„Házias vagy?” – kérdezte.

„Nem.”

„Akkor mi ez a gyűrű? Nem kell hazudnod.”

„Nem hazudok. Nem vagyok házas.”

„Akkor miért a gyűrű?”

„Rászorult az ujjamra. Nem tudom levenni. Házias voltam.”

„Mi történt?”

„Úgy gondolta, hogy akadályozom az írói pályájában és lelépett.”

„Ez mikor volt?”

„Tavaly. Vitte magával a gyereket.”

„És? Szeretted?”

„Igen.”

„És nem zavar, hogy ezek után is hordod a gyűrűt?”

„De igen, de nem tudom levenni.”

„Mért nem vágod le?”

„Szeretem az ujjam” – mondtam.

Megint hallgattunk.

„És mi a te történeted?”

„Az enyém meghalt Irakban.”

„Sajnálom.”

„Ne sajnáld. Lelővette magát.”

„Sajtós volt?”

„Az.”

„Szeretted?”

„Terhes voltam, amikor megölette magát. Elvettem a gyereket.”

„Miért?”

„Mert egy halottnak nem szülsz gyereket.”

Felállt az ágyról és kiment a fürdőbe. Az órára néztem, hajnali egy óra volt. Öltözködni kezdtem.

A folyosón találkoztam szembe vele, egy fehér törülközőt tekert maga köré.

„Késő van, ha akarsz, itt aludhatsz. Megágyazok a kanapén.”

Elmentem zuhanyozni, a levendulás tusfürdőjét használtam, aztán lefeküdtem. Nem tudtam aludni. Bámultam a fotókat a falon a félhomályban. Mind-egyik kép az övé volt, mindegyik a harcok közepéről. Mindenhol ott volt az elmúlt hét évben, minden fegyveres konfliktusban, a legelső sorokban.

Kellettek az éjszakai képek a szerkesztőmnek. Küldött egy e-mailt és mentem. Cuppogott a bakancsom alatt a föld, az üzletek kirakatai be voltak törve a Talat Harb utcában. Émelyegtem. Arra gondoltam, hogy bemegyek a Mohamed Mahmúd utca elejére, készíték néhány képet a lángoló barikádokról, aztán már ott sem vagyok, megyek valami bárba inni. Sanders Alexandriában fotózta a balhét. Egyedül voltam.

A Tahrír téren óriási tömeg volt. Egy szakállas, galabíjás férfi állt az utca elején és az arcát törölgette. Elővettem a kamerámat a tokjából, beállítottam éjszakai fotózásra és elindultam lefelé a Mohamed Mahmúd utcán. A könnygáztól és az égő szemét szagától nehéz volt a levegő. A Központi Biztonsági Erők elvágták az áramot az egész kerületben. Az utca mindkét oldalán szemétkupacok égtek, lángoltak a barikádok. Egy mentőautó próbált átvágni a hömpölygő tömegben, de a szirénája nem tudta elnyomni a sörétes puskák és a harcok zaját. A közeli utcákban is harcok folytak, láttam az égő Molotov-koktélok rohanó tüntetőket, de túl sötét volt, hogy használható képet készíthessek róluk. Egy könnygázgránát szelte át a levegőt, vastag fehér csíkot húzott maga után, pár méterre esett le tőlem a földre. Azonnal a gázmaszkért nyúltam. Nem volt profi felszerelés, tizenöt fontért vettem egy utcai árusnál. Az ipari munkások használnak ilyet, nem könnygázattakokra van tervezve. De működött.

Az első gránát leesett a földre, többször pattant a betonon és füstölni kezdett. Közvetlenül utána jött a második és a harmadik. Fejvesztett menekülés kezdődött. Felkaptam a kamerámat, és fotózni kezdtem. A falhoz lapultam, hogy ne sodorjon magával a tömeg.

Csak az ütést éreztem, nem hallottam a puska dörrenését, nem láttam a torkolattüzet. A fejem puffant a betonon. A gázmaszk félrecsúszott, a tudómet megtöltötte a könnygáz. Hihetetlen nyugalom szállt meg, olyan, amelyet a válásom óta nem éreztem.

Nem tudom, mennyi ideig voltam a sötétben. Arra tértem magamhoz, hogy kezek tapogatnak.

„Mellény van rajta” – mondta valaki arabul.
Kinyitottam a szemem. Sahra Gamal állt felettem két tüntető társaságában.
„Jól vagy?” – kérdezte.
„Igen” – mondtam. Fájt a beszéd.
„Meglőtték. Szerencséd van, hogy mellény van rajtad.”
Felültem. Borzasztóan fájt az oldalam és a homlokomról a szemembe csorgott a vér.

„Van valakid, akit értesítsek?”
„Nem, nincs senki.”
„Az újságod?”
„Szabadúszó vagyok.”
„Fel tudsz állni?”
„Igen.”
Támogatott egészen a Kaszr El Níl hídig. Ott fogtunk taxit.

„Ezt vedd be” – mondta Sahra a lakásán.

„Mi ez?”
„Fájdalomcsillapító.”

Bevettem a tablettát. A hálószobában álltunk megint. Sahra kigombolta az ingemet. A mellkasomhoz nyúlt, megérintette a fekete kevlárt, végighúzta rajta a kezét egészen az oldalamig.

„Itt lőttek meg.”

Tovább vezette a kezét a tépőzárig, feltépte, és levette rólam a mellényt. Az oldalam a szivárvány összes színében játszott.

„Fáj, ha levegőt vesz?”

„Igen.”

„Valószínűleg eltörött egy bordád. Dőlj hátra.”

Hátradőltem. Levette a lábamról a bakancsot, a zoknimat, a kezével kicsatolta az övem és lehúzta rólam a nadrágot. Levetközött, és mellém feküdt az ágyba. Most először néztem végig tüzetesebben a testét. Sok nővel voltam együtt a válásom óta, de soha egyiket sem vizsgáltam végig, egyszerűen nem érdekelték. Arra voltak, hogy kielégítsék bizonyos szükségleteimet és semmi másra. Nem tudtam volna használni őket, ha megismerem a testük hibáit. A hibák felismerése teszi személyessé a dolgot. Amíg egy testet tökéletesnek látok, részemről semmi sem személyes.

Sahra teste tele volt hegekkel és forradásokkal, mégis szép volt. Bámultam barna bőrét, apró fekete mellbimbóit. Jobb kezének belső felén gót betűs tetoválás: „Die Toten Reiten Schnell.”

„Ez mit jelent?” – kérdeztem és végighúztam rajta az ujjam.

„Hogy gyorsan vágtnak mind a holtak.”

„Miért varrattad oda?”

„Hogy emlékeztessenem rá magamat.”

„Mire?”

„Hogy a halottakat nem fogja vissza semmi, mert a legrosszabb már megtörtént velük: elvesztették az életüket.”

„Azt gondolod, hogy halott vagy?”

„Egyszerűen nem éltem túl, ami velem történt. Nincs életem a munkán kívül, se céloom, se vágyam. Olyan vagyok, mint a halottak. Csak az emléke él annak az embernek, aki voltam.”

„Ez egy baromság.”

„Nem az. Tudom, hogy tudod, miről beszélek. Te is halott vagy, látom a szemeden.”

„Azért eléggé eleven dolgokat csináltunk. Például együtt.”

„Csak hogy kitöltsük az időt.”

„Meg akarsz halni?”

„Nem. Csak nem számít, ha meghalok. És neked sem számít. Nincs családom, akikhez hazamennél, nincs otthonod, még félelmed sincs. Nincs semmid. Csak a kamerád és a munkád. Már meghaltál, csak nem vetted észre.”

„Fáradt vagyok” – mondtam.

„A gyógyszertől.”

„Mindentől. Alhatok itt?”

„Alhatsz.”

„Horkolok álomban.”

„Én sírok.”

„Nem baj” – mondtam és átöleltem.

Arra ébredtem, hogy fáj az oldalam. Sahra még aludt. Nyakig be volt takarózva, csak a haja látszott a párnán. Ránéztem az órára, reggel nyolc volt. Kimásztam az ágyból, felszedtem a földről a ruháimat és elindultam a fürdőszoba felé. Megálltam az előszobai tükör előtt és szemügyre vettem az oldalamat: fekete volt, el-

lenben a seb a fejemen nem tűnt nagyknak és szédülni sem szédültem. Biztosra vettem, hogy megúsztam az agyrázkódást.

Sahra tusfürdőjével zuhanyoztam. Mire végeztem, már ő is felébredt, meztelenül állt a konyhában.

„Kérsz kávé?” – kérdezte.

„Igen.”

„Hogy van az oldalad?”

„Fáj.”

„El kellene menned orvoshoz.”

„Eszem ágában sincs. Forradalom van.”

Elmosolyodott, elém rakta a kávé, majd megfordult, a hűtőhöz lépett, kivett egy doboz vajat. Bámultam és arra gondoltam, hogy valószerűtlenül szép ez a nő.

„Figyelj, találkozhatnánk egyszer normálisan. Például elmehetnénk étterembe. Ehetnénk, mint a rendes emberek, én pedig megpróbálnálak leitatni, hogy lefeküdj velem.”

„Szívesen lefekszem veled. Ehhez nem kell a céció.”

„Nem érted. Elmehetnénk valahová, akárhová, és tehetnénk úgy, mint a rendes emberek.”

„Ez hülyeség. Semmi értelme. Semmi értelme a romantikázásnak.”

„Nem vagyunk halottak. Adhatnál egy esélyt.”

Bekapcsolta a tévét. Az Ál-Dzsázírát bemondónőjének brit akcentusa betöltötte a konyhát. A belvárost mutatták, heves harcok folytak.

„Lassan indulok. Szedd össze a cuccod” – mondta Sahra.

Imaszőnyegekre fektették a sebesülteket. A mecsetben félhomály volt, a sorok közé állólámpákat állítottak. Az orvosok úgy jártak fehér köpenyükben a sebesültek között, mint az angyalok. Lehajoltak, ellenőrizték a betegek pulzusát, megvizsgálták a sérüléseiket, és injekciókat adtak. Az igazi munka egy függönnyel lezárt részben folyt: oda vitték a súlyos eseteket. Az égési sérültek és a csonttörötték üvöltöttek a fájdalomtól, ezért egy hangszóróból a Korán bömbölt a végletekig torzítva. A betegek hangját csak akkor lehetett hallani, amikor a felvétel a recitáló elsírta magát a szent szöveg egy-egy meghatóbb passzusánál.

A sebesülteket fotóztam. Rendesen be voltam gyógyszerelve, de legalább az oldalam nem fájt.

Sahrát nem láttam három napja. Próbáltam kiverni a fejemből és inkább a munkára koncentráltam. Gyakorlatilag aludni jártam haza és képeket feltölteni.

Este rákerestem a neten. A munkáin kívül egyetlen képet találtam róla. Őszeölelkezve áll egy férfival valahol Kongóban. Mindketten mosolyognak. Az járt a fejemben, hogy vajon milyen lehetett Saha azelőtt.

„Lehet, hogy igaza van” – gondoltam.

Lehajoltam és kilöttem még egy gyors sorozatot a földön fekvőkre, amikor megcsörrent a telefonom. Sanders.

„Hallom, meglőttek haver.”

„Meg.”

„De jól vagy?”

„Minden oké.”

„Te, figyelj, emlékszel arra a buggyant német tyúkra?”

„Igen.”

„Mindenhol téged keres. Megadtam neki a számodat. Remélem, nem vagy szarban, haver.”

„Nem hiszem.”

Letettem a telefont. A fényképezőgépen ellenőriztem a képeket, majd ki mentem a mecsetből.

Saha hatkor telefonált. Képeket töltöttem fel az internetre a lakásomban. Az FTP-szerver piszok lassú volt, ezért elindítottam a zenelejátszót a gépen, kiültem a tetőre és bagóztam.

„Saha vagyok. Azt akarom kérdezni, hogy nincs-e egy 50-es alapobjektíved?”

„De van.”

„Nem adnád kölcsön?”

„De. Hol találkozunk?”

„A Hilton tetőteraszán.”

„Rendben. Hánykor?”

„Kilenckor. És ne kés. Vacsorázni akarok. A melóból megyek, kell néhány éjszakai kép.”

„Oké. Még valami?”

„Takarítsd le a gyűrűt az ujjadról.”

Egészen komoly szakállam nőtt a zavargások kitörése óta, egyszerűen nem vettem a fáradságot, hogy megborotválkozzak, mert senkit sem zavart. Hossza-

san bámultam az arcomat a tükörben, mielőtt megengedtem a melegvizet és beszappanoztam az arcomat.

Akkor vettem észre a gyűrűt a kezemen, amikor az első adag habot lehúztam a borotvával. Tényleg rá volt szorulva az ujjamra, de már nem foglalkoztam vele. Éreztem, hogy ott van, de nem vettem róla tudomást.

Szappannal dörgöltem az ujjamat. Amikor már eléggé habosnak és csúszós-nak gondoltam, elkezdtem rángatni a gyűrűt a másik kezemmel, de nem jött le. Ki kellett mennem egy késért a konyhába, hogy a bőr és az arany közé tudjak juttatni egy kis habot, ezek után már le tudtam szedni. Zöld foltot hagyott maga után.

A Ramses Hilton tetőterasa a legdrágább éttermek közé tartozott a városban, nem igazán engedhettem meg magamnak. A besötétített üveglablakokon keresztül be lehetett látni az egész várost, a Nílus mindkét oldalát. A belváros sötét volt, az utcán lángoló barikádok fényei apró pontoknak tűntek a huszonnegyedik emeletről, a hangok pedig már nem értek fel ideig.

Taxival mentem Dokkiból egészen az Október hatodika hídig. Hiába ajánlottam a taxisnak több pénzt, féltette az autóját a tüntetőktől. Gyalog kellett átmennem, pedig ezen a környéken nem voltak harcok. Minden a Tahrír térre és a Mohamed Mahmúd utcára korlátozódott.

A londonerek nem álltak kint az utcán a levegőben szálló könnygáz miatt. A hotel azonban zavartalanul üzemelt. A vendégek nagy része ejtőernyős újságíró volt. A Tahrír tér felé néző lakosztályokat vették ki a hotel tetején. Egy jó objektívval és a hotel nyújtotta stabil internettel élő közvetítést tudtak adni a kiírt hírek fölé huszonnegy órán – nem kellett lemenniük a harcokba.

A tetőterasz teljesen üres volt. Kiválasztottam egy asztalt az ablak mellett. Ránéztem az órára, kilenc óra volt.

A pincér hozta az étlapot.

„Egy főre lesz, uram?” – kérdezte.

„Nem, kettő. Várok valakire.”

„Rendben. Hozhatok addig egy italt?”

„Hozzon egy üveg cabernet-t.”

„Egyiptomit?”

„Igen.”

Az Omar Khajjam vörösbor volt az egyetlen cabernet sauvignon az országban, biztosra vettem, hogy minimum kétszáz fontért adják. A pincér elment, én

pedig belenyúltam a zakóm zsebébe, elővettem az objektívet, amit Sahra kért és kivettem az asztalra. Unalmamban a twittert bámultam a mobilomon, pörgettem a híreket a gazdasági helyzetről, a miniszterelnök nyilatkozatairól. A pincér visszajött a borral, kitöltötte, és megvárta, amíg megkóstolom. Ellenőriztem az időt, Sahra már húsz perc késésben volt. Felhajtottam a boromat, majd újratöltöttem a poharat. Folytattam tovább a hírek böngészését. A harcok odalent intenzívek voltak, legalábbis ezt írták a twitteren. Ismeretlenek suhancokat béreltek fel, hogy kövekkel és botokkal támadják a tömeget.

Újabb húsz perc telt el így. A pincér a pultnál állt és engem bámult.

Töltöttem még egy pohár bort.

Kikerestem Sahra számát és tárcsáztam. Nem csengett ki, egy arabul beszélő női hang tájékoztatott arról, hogy a mobil ki van kapcsolva, de bekapcsoláskor a hívott fél majd SMS-t kap arról, hogy kerestem. Többször próbáltam, de egyszer sem csengett ki. Megittam még egy pohár bort. A pincér odalépett hozzám.

„Elnézést kérek, uram, de a konyha tízkor elvileg bezár. Szólhatok a séfnek, hogy várjon.”

„Menjen el nyugodtan. Már nem hiszem, hogy eljön.”

„Forradalom van. Lehet, hogy csak nem tudott bejönni a belvárosba.”

„Lehet.”

„Ön óhajt vacsorázni?”

„Nem. A számlát kérem.”

„Ahogyan parancsolja.”

Egy utolsót telefonáltam, minden eredmény nélkül. Kifizettem a bort és felálltam az asztaltól. A liftre hosszasan kellett várnom, bámultam a lent égő tüzet, ahogyan felgyulladnak, majd elalszanak. Erős szél volt az utcán, a kabátom úgy lobogott, mint egy fekete zászló, miközben mentem át a hídon. A twitteren azt olvastam, hogy a felbérelt csőcselék újságírókat támadott meg, két lengyel újságíró és egy német fotós meghalt. Reggel az egészségügyi minisztérium megerősítette a híreket.

Jászberényi Sándor *(Sopron, 1980)* haditudósító. Kairóban él. Az ördög egy fekete kutya és más történetek című novelláskötete októberben jelenik meg.

Baricz Dezső

TEREMTÉS

Mert írva vagyok,
Hogy a fa nem nő messze az almától,
Ahogyan verejtéked sem mossa le bűneid.
Míg kitárom karjaim barátim felé
Meg nyílnak vizei nőiességednek.
Ádám büntől éhező tekintete
Búzavirágok utolsó vacsoráján,
Én vagyok.
A víz nem válik borrá,
Ahogyan a vér sem vízzé,
És látni fogod szomjazó tested.
Ne nyújts gyümölcsöt kedvesem,
Nem ily halál kell énnekem.

Látja az Isten, hogy állunk a napon,
Mert írva vagyok.

Baricz Dezső *(Gyergyószentmiklós, 1995)* ez az első versközlése.
A vers az ideai Hajdúböszörményi Írótábor közönségdíjas műve.

Tóth Kinga

ÚRADTA

*„ki teremtette a háborgó tengert
ki teremtette ki teremtette
a vattacukrot a fadobozt
ki teremtette ki teremtette
az embert ki teremtette”*

Úr nevében egy házat építenek
Úr rendelte a házat el
Úr nevében faragnak bálványt bele
Úr rendelte a bálványt el
a bálvány arca fájdalmas
a száj két oldalán két
bevágás mély és nincs smirglizve
anélkül marad
Úr rendelte a bevágást el
Úr nevében a bálvány alatt
bőrből varrt malacperselyek
kívánságok pénzes kútjai
Úr rendelte a perselyt a
pénzt a házat fából
tűzállót és háborúállót a
perselyeknek állniuk kell a
perselytartók nem halhatnak
meg örök életük záloga
a persely karbantartása
ápolása és frekventált
elhelyezése

Úr rendelte a perselytartókat el
Úr rendelte azt is aki ezt
írja hogy végtelenül fennmaradjon
előbb kőre majd papírra
több formában sokszorosítva
mondják Úr rendelte ezt is
mindet el
Úr rendelte a követők beszerzését
a szülőszobákból a családok
legidősebbjeit a magtalanokat
a segítőkészeket
Úr rendelte aki őt teremtette
és aki elhitte és felvette
a rendelést

Tóth Kinga (Sárvár, 1983) költő, illusztrátor, zenész.
Első kötete (ZSÚR) decemberben jelenik meg.

Petrence Sándor

MINT LÍGY A BIVAJON

Sej, lehuzza lelkes szívemet
ez a szomoru vers-szinezet!
Le bizony, egészen gyomromba,
most ot lüktet, elíg ottromba.

Vagy tán az ebíd vót, mit írtek,
megse kíne kottyannyon az má,
ijjen magam-fajta vitíznek.

Mi leltt há, jó nípi kedijjem,
emlíkszek míg, hogy kanalaztá
levest, meg, pacallt, mív kevijen!

Oszt most semmi, csak a bú, bánat,
meg a nem mondom mi, úgy járja
a mondáss, ípiccsek abbú várat!

Nízek a vínsígba (plussz halá!!!)
– hiába. Szembe csak a pusztá ál!
Mílázzak, mint lígy a bivajon,
közbe meg nem tom má, mi bajom.

Petrence Sándor népi költő. Kötete: Fagyott pacsirta (2013).

Varga Klára

SENKIBAJNOK

A mikor egy feladatra nincsen senki, akkor tudom, hogy rólam van szó.
Nekem kell menni.

Ilyenkor én vagyok a senki, aki mégiscsak van, aki megy, és megteszi.

Pedig van itt két férfi, de egyik sem akar küzdeni, inkább eltűrik a néma megvetést a többiektől. Vannak idősebb nők is, ők azt szeretik, ha más bőrére megy a vásár, és a végén ők járnak jól. És vannak izmos fiatal lányok, akik bármikor át-gázolnának rajtam, ha ezen az áron kaphatnának meg valamit, ami nekik fontos.

De mégis nekem kell most középre menni, és megküzdeni az alfahímekkel, akik maguk dönthették el, hogy kiállnak, és megmutatják az erejüket az övéiknek meg mindenkinek.

Most körbesétálnak, pózolnak, ünnepeltetik magukat a küzdőtéren. Én egy helyben álldogálok. Fejben végigpróbálok a lehetséges mozdulatsorokat egyszer, kétszer, háromszor. Tudom, mihez nem kell testi erő, csak eltökéltség és pontosság. Tudom, mi a legrövidebb út.

Leng a testem, mint az inga, lassul, megáll középen. Nem félek. Éles vagyok, mint a penge, és gyors, mert kiürítettem a fejemből minden mást. Csak ez a harc van.

És... győzők, győzők, győzők!

Nem megsemmisítő a vereség, amit a többire mérek a három menetben,

csak éppen annyival vagyok jobb, amennyi a nyilvánvaló győzelemhez kell. Erre futja az erőmből, és abból, amit a küzdelemről tudok.

A negyedik menet előtt azt mondja az egyik fiatal lány a csapatból, hogy most ő megy. A többi helyesel. Jó, menjen. Még föl sem emeli a karját a küzdőtéren, lelökik a földre, össze-vissza tapossák a harc hevében. Hiába üvöltünk, nem engedik, hogy odébb vonszolja magát. Alig van benne élet, amikor lehozuk a pályáról.

Jól ki van ez találva. Az utolsó, vesztes menet miatt nem kapunk serleget, koszorút, a pénzes bőrzacskók is másokhoz vándorolnak. Csak nézem csöndben, ahogy örvendeznek, csörgetik a pénzt azok is, akik nem tettek érte semmit. Az a nő ott például selyemcipőben, pezsgőszínű charlestonruhában, strucctollas fejdísszel. Meg a másik, a korcsolyadressesz, aztán az a szemüveges férfi strasszokkal kivert halálfejes dzsekiben, aranyozott edzőcipőben.

Mit tudnak ezek, amit én nem?

Izzadt vagyok, csupa horzsolás a testem, de igazán holnap fog fájni mindenhol. Nem várom meg a díszvacsorát. Megyek most, belebújok a langyos utcai sötétbe, meg a dühömbbe, hogy úgy nyertem, hogy vesztettem mégis.

Egy autó berreg a hátam mögött a kihalt utcán. Az a szokás újabban, hogy az ilyen éjszakai autókban szerelmeskednek a tizenévesek. Nincsen ebben semmi különleges, én egyszer régen még virágágyásban is csináltam az utcán, mert nem volt hova menni. De ez az autó nem áll, lassan, lassan araszol előre a sötétben.

Rendőrautó lehet inkább. Talán razziáznak. Vagy lesnek valami sötét alakra.

De lehet, hogy nem rendőrök. Ellenkezőleg. Szajrét pakolnak valakik az útszéléről? Fölszedték a fémkarókat? Azokat rakodják méterenként a sötétben?

Most bekapcsolja a barom a reflektort, nagyon érdekes látvány lehetek az izzadt rongyaimban, érdemes kivilágítani. Főleg hátulról. Mi lesz, most még rám is dudál? Odakanyarodik a járdához a kocsi, elélem simul az orra, most nyílik az első ajtó, te jó ég, ezek többen vannak. Futni nem tudok, mindenem fáj, de egy kicsit előrébb elbújhatok a cserjésben, és utána, mielőtt rám tudnának világítani, irányt váltok, és elbújok máshol, míg eltűnnek.

Nagyon kitaróak, de egyszer csak föladják. Most berregnek odébb. Reflektornak egy kicsit föl-alá, aztán sportosan el. Hogy azt higgyem, megúsztam? Talán át kellene vágni ezen a kerten, nincs kutya, jártam már itt, alacsony a kerítés, elől kövezett járda van, hátul saláta- meg krumpliágyások, egy-két gyümölcsfa. A kerten túl pedig sínek és egy vasúti átjáró. Ha eljutok odáig épségben, megmenekültem.

Málnabokrokra érkezni nem túl élvezetes, de ezen kívül csak egy álmos öreg macskára léptem rá, és egy kovászos uborkás üveget borítottam ki a sötétben. Elértem a kert végét, a palánkon is átkapálóztam magam a puha fűbe. Itt állok most az átjáróban, éppen erre robog a prágai gyors, most elment, és szemből, Úristen, megint azok jönnek, a nagy, hosszú orrú autóval. Keresztbe megyek, futnék sántikálva, tolatnak, és vissza, és beszorítanak egy kerítéshez, és fölporodulok a motorháztetőre, és le a földre, és nem tudok megmozdulni. Itt állnak fölöttem. Látom a cipőjüket. Egy pár pezsgőszínű hímzett selyemszandál, egy pár testszínű korcsolyacipőt imitáló tornacipő, és egy pár aranyozott edzőcipő. Két nő, egy férfi.

– Valamit nálunk felejtettél – csipogja egy női hang. – Itt van, vigyed.

A hátamra esik az élével valami súlyos, nagyon fáj, és ahogy legurul, csattan utána a betonon is néhányat, aztán egy puhább potyog rám, szúr egy kicsit itt-ott, meg egy kisebb zörgős esik utána, és még kettő. A serleg, a koszorú és a három bőrzacskó pénz.

– Máskor ne hagyd szét a vackaidat, mielőtt eltűnsz köszönés nélkül – mondja még a csipogós búcsúképpen.

És tolattak, és elporzottak a ronda vén autójukkal, és nyeltem a földön fekvő a füstöt meg a port.

Varga Klára (Kecskemét, 1963) újságíró.
Műzsakarbantartási alapismeretek című regényén dolgozik.

Erdős Virág
SZUVENÍR

egy Léna nevű kislánynak

tessék ez
itt egy kis
szuvenír

neked is
nekem is
emlékül

vívódik
olykor az
ember de

idővel
mindennel
megbékül

tessék ez
itt egy kis
szuvenír

bejártam
érte a
plázát

hozhattam
volna pe-
dig akár

hűtőmág-
nest is vagy
vázát

tessék ez
itt egy kis
szuvenír

jobb mint a
jó dolgok
zöme és

több mint a
semmi de
naná hogy

tessék ez
itt egy kis
szuvenír

nincs minden
kérdésre
válasz de

tessék ez
itt egy kis
szuvenír

mit mondjak?
ilyen az
élet is

tessék ez
itt egy kis
szuvenír

kevesebb
is mint egy
ölelés

kilóra
se sok az
igaz

van minden
bánatra
vigasz

oppárdon:
inkább a
fele

szóközők-
kel van (hm)
tele

szokatlan
kissé de
pláne

bosszantó
lenne ha
dacosan

intené!
felém, hogy
„Á, ne!”

tessék ez
itt egy kis
szuvenír

szívemből
kitépett
fecni

nem gond!
(csak szölok)
ha idővel

el talál
teszemazt
veszni

tessék ez
itt egy kis
szuvenír

nem túl szép
(mondhatjuk
bénának)

kit izgat
ha közben
(figyeled?)

bele van
írva, hogy
Lénának

Ha JÓSZAKÁCS

Szederkényi Olga

MALACPÖRKÖLT, JÓ PEZSGŐVEL BŐVEN LOCSOLVA

(Dumas Konyhaszótára és ínyes pesti utazása)

Talán meglepő, de id. Alexandre Dumas (1802–1870) élete fő művének nem a testőrök kalandjait elbeszélő, hihetetlenül népszerű regényeit, és még csak nem is a fiatalok számos nemzedékét elbűvölő Monte Cristo grófját tartotta, hanem a Magyarországon alig ismert, Nagy konyhaszótár (*Le grand dictionnaire de cuisine*, 1873) című könyvét. Dumas az opus magnumról úgy nyilatkozott, azt szeretné, ha könyvét nem csak olvasnák, de a benne található ételleírásokat meg is főznék a minden ízre kíváncsi konyhaművészek. Franciául nem értő honfitársainknak ez eddig nem volt lehetséges, mert a szótárat majdnem másfél évszázad alatt egyszer sem fordították le magyarra. Következzék most némi íze-lítő Dumas kulináris művének bevezetőjéből, az író bécsi és pesti látogatásából és az ehhez kapcsolódó receptekből.

A FALÁNK ÉS A NYALÁNK

Ebben az egyedülálló gasztronómiai alpműben a szerző A-tól Z-ig veszi sorra kora ínyesmesterségének címszavait. Alapanyagokat, hozzávalókat, ételeket, konyhai eszközöket, főzési technikákat. A maga romantikus, anekdotázó, túláradó és életvidám (igaz, néhol ironikus, olykor már-már cinikus) modorában meséli el saját tapasztalatait, a történelmi tudnivalókat és a nagy mesterek fortélyait egy-egy fogás vagy konyhaművészeti fogalom kapcsán.

Akik látták Depardieu-vel a főszerepben az íróról szóló francia kosztümös filmet (*L'autre Dumas*, 2010), azoknak nem újdonság, hogy Dumas élete jó részét fakanállal a kezében, rézedények, tűzhelyek mellett vagy éppen piacok forgatagában töltötte, így aztán nem csoda, hogy könyvének minden szava hitelesen cseng. Még akkor is, ha a receptek leírásakor fittyet hány a grammokra, decikre, kilókra és „csak” szívvel-lélekkel, ahogy nagyanyám mondta: „gondolomformán” főz. Érzéssel. Ahogy ő magyarázta: „ez nem patika, hanem konyha”. Sokszor éjnek évadján belopózott kedvenc vendéglőjének, a Maison d’Or-nak konyhájába, hogy gyertyafénynél, fehér hálóing-

ben hódolhasson szenvedélyének.

A Nagy Konyhaszótár bevezetőjében Dumas nem kevesebbre vállalkozik, mint hogy összefoglalja az étkezési kultúra történetét a kezdetektől az 1860-as évekig. Az emberiség és az evés kapcsolatát szemléletes példákon mutatja be. Ízleljünk meg egy finom szeletet ebből az ínyes eszme-futtatásból.

„Az ember születéskor úgy kapja a gyomrát, hogy azt naponta legalább háromszor táplálnia kell, hogy újratöltsse magát energiával, miután a munka, vagy még gyakrabban a lustaság felémésztette az erejét.

Hogyan is született az ember? Milyen serkentő és tápláló körülmények tették lehetővé annak idején, hogy ne

haljon éhen, hogy felkutathassa és megszerezhesse zsákmányát?

Ez a legnagyobb rejtély, amely az elmúlt századokat foglalkoztatta, és amely a legnagyobb valószínűség szerint az elkövetkező századokat is foglalkoztatni fogja.

A legrégebbi mitológusok Indiába teszik a születés helyszínét, és lényegében azt mondják, hogy a langyos levegő, amely a Himalája hegyeitől a Ceylonig érő folyókon át Melakáig fúj, jelöli ki azt a területet, amelyet az emberiség bölcsőjének nevezhetünk.

Ha már itt tartunk: ugye, India az a hely, amelyet egy tehén szimbolizál? És ez a szimbólum vajon nem éppen azt akarja mondani, hogy a marha az emberiség tápláléka? Ezzel szemben a sok szegény hindu (akiknek nem lehettek efféle gondolataik) elkárhozottan gondolja magát, ha halála pillanatában nem fogja egy szent tehén farkát.

De mindegy is, hol született az ember, az biztos, hogy ennie kell; és ez fő foglalatossága nemcsak a vadembereknek, hanem a civilizáltaknak is. A különbség csak annyi, hogy a vad szükségből eszik.

A civilizált pedig ínycségből.

Éppen ezért a civilizált embernek írjuk ezt a könyvet, a vadnak nincs szüksége étvágygerjesztőre.

Háromfajta étvágyat különböztethetünk meg:

1. Az egyik az, amelyet böjtölésnél tapasztalunk, kényszerítő érzés, amely nem csúri-csavarja, csakis ételre vágjuk, és ha eljön a szükség pillanata, akkor egy darab nyers hússal is lecsendesíthető ugyanúgy, mint egy fácán- vagy kakassülttel.

2. A másik étvágyat akkor érezzük, ha úgy ülünk asztalhoz, hogy nem vagyunk éhesek, és megkóstolunk egy ízletes fogást, amely szentesíti a mondást, miszerint: *evés közben jön meg az étvágy.*

A harmadik étvágy akkor csap le a mértéktartó vendégre, mikor már felállna az asztaltól – már elfogyasztott egy fenséges fogást az étkezés közepén, majd egy finom étellel zárta be vacsoráját, már-már távozna mindenfajta sajnálkozás nélkül, de ekkor az utolsó érzéki kísértés utoléri.

A torkosság első két példájául két nő szolgál:

Éva, aki a Paradicsomban elfogyasztott egy almát;

Proserpina, aki pedig az Alvilágban gránátalmát evett.

Proserpina csakis magának tett rosszat. Éppen virágokat gyűjtött a Küané partján, mikor Pluto elrabolta, és magával vitte az Alvilágba. Mikor Proserpina azt kérte, hadd menjen vissza a földre, a Sors a következőt válaszolta neki:

»Mehetsz, ha mióta az Alvilágban vagy, nem ettél semmit.«

A torkos nő azonban ekkor már elfogyasztott hét szem gránátalmamagot.

Proserpina anyjának, Ceresnek kéréseire Jupiter végül úgy határozott, hogy egyszerre tesz eleget az anya és Pluto, a hitves óhajának, és így Proserpinát hat hónap földi és hat hónap földalatti életre ítélte.

Ami Évát illeti, ő súlyosabb büntetést kapott, amely még minket is sújt, kik nem tehetünk róla.

Arról még nem beszéltünk, hogy ha háromféle étvágyat különböztettünk meg, akkor torkosságból is háromnak kell lennie.

Létezik az a fajta torkosság, amelyet a teológusok a hét főbűn közé soroltak, és amelyet Montaigne *a pofa tudományának* nevez.

Ez a Trimalchiók és a Vitelliusok torkossága.

Van egy szuperlatívusza is, amelyet már falánkságnak nevezünk.

Az ókor legjobb példája a falánkságra Saturnus, aki felfalta gyermekeit, mert félt, hogy azok letaszítják őt a trónjáról, de Jupiter helyett egy bepólyált követ nyelt le, anélkül, hogy ez feltűnt volna neki.

Megbocsáthatunk Saturnusnak, mert ezzel arra készítette Vergniaud-t, hogy az alábbi csodálatos összehasonlítást tegye:

»A Forradalom olyan, mint Saturnus: felfalja gyermekeit.«

E torkosság mellett, mely a robosztus gyomrok sajátja, beszélhetünk a finom lelkék torkosságáról is, ez az, amelyről Horatius énekel és amelyet Lucullus gyakorol;

annak a szükségéről van szó, amelyet bizonyos vendéglátó gazda gyakorol azért, hogy néhány barátal összeüljön, soha kevesebbel, mint a Gráciák és soha többel, mint a Múzsák, olyan barátokkal, akikkel együtt próbálnak betelni az ízekkel és elterelni a figyelmüket a kötelezettségeikről.

A modernek közül a Grimod de La Reynière-eket és a Brillat-Savarin-eket sorolhatjuk ide.

Ahogy az első torkosságnak van egy magasabb szintje, a falánkság, úgy ennek a finom torkosságnak pedig van egy kicsiny elágazása: a nyalánkság.

Ez a kifejezés használatos akkor is, ha olyan személyekről beszélünk, akik szeretik a finom és különleges dolgokat, és magukat az ingyencségeket is nevezhetjük így. A torkos a mennyiséget követeli, a nyalánk a minőséget.”

BÉCS: HÚSLEVES ÉS KUGLÓF

Vélelmezhető, hogy Dumas falánk is volt, meg nyalánk is. Az étkezés és a különleges falatok kipróbálása szerfelett megmozgatta fantáziáját. Mivel ifjúkorától rengeteget utazott, alkalmá nyílt arra, hogy kedvére kiránduljon és essen bűnbe Kulináriában. A Kaukázus vidékétől Spanyolországig beutazta Európát, kiapadhatatlan kíváncsiságtól és étvágytól hajtva.

1865 végén Közép-Európába látogatott egy úgynevezett „csevegési körútra”.

Az egyes helyszíneken úti élményeiről társalgott kedélyesen az úri közönséggel. A nagyrdeművel megosztotta azt is, melyik ország hogyan inspirálta művészetét. Konyhaszótárába pedig akkurátusan feljegyezte, hogy hol milyen fogásokat fogyasztott, és azokat hogyan kell helyesen elkészíteni.

Pestre Bécsből érkezett. A császárvárosban például ezt jegyezte fel:

„Minden országban tanulmányoztam, hogyan készítik a húsleveset, legutoljára Bécsben.

Hogyan készítik a bécsiek a húslevesüket?

Két csirkét tesznek a fazekukba, félig megfőzik, majd nyársra húzzák és megsütik.

Ami a levest illeti, hozzáadnak egy kanál szaftot, hogy legyen színe, majd tálalják, nem melegen, ami legalább egyfajta minőség lenne, hanem langyosan, ami egy kicsit az állott vízre emlékeztet.

Ezzel a módszerrel egyszerre képesek arra, hogy rossz levest és rossz sültet tálaljanak.

Mindez egy eléggé elterjedt hiba következménye, amely ellen nevelni kell minket, tanult embereket; el kell higgyük, hogy a szárnyas – hacsak nem nagyon öreg és zsíros, s így alkalmas leveskészítésre – más dologra szolgál, mint a beteget talpra állító húsleves.

Egy jó húsleves alapja a marha...”

A bécsi cukrászokat és süteményeket viszont dicséri Dumas. Csatlakozik ingyenc elődje értékítéletéhez, Monsieur Carême („a szakácsok királya, a királyok szakácsa”) ugyanis elismerően szólt Schwartzberg herceg konyhafőnökéről, Eugène Wolfról. A bécsi mester titkos praktikákra tanította a kuglóf helyes elkészítésével kapcsolatban. Wolf így bebizonyította francia kollégájának, hogy a bécsieknek különleges tehetségük van e sütemény elkészítéséhez. (Micsoda eset! Egy német tanítja sütni a franciát.) Íme tehát a Couglof avagy Kouglof pontos receptje.

„Tegyen egy nagy mázas cseréptálba másfél font finom vaját, amelyet már meglangyosított, majd egy nagy fakánállal (új legyen, akárcsak a cseréptál) kezdje kavarni jó hat percen át, míg bár-

sonyos és tökéletesen lágy lesz a massa, adjon hozzá két tojást, kavargassa jó két percen át, majd adjon hozzá három tojássárgáját, és további két percig kavargassa. Cukrozza meg az eddigieket, majd sorjában adjon hozzá tíz tojást és kilenc sárgáját; ennek a vajas tojáskeveréknek különösen finom tapintású krémnek kell lennie; aztán apránként elegyítsen hozzá két font átszitált szép lisztet, ami így lágy tésztát kezd kiadni, adjon hozzá 12 jó adag élesztőt, amelyet azelőtt feloldott egy pohár meleg tejben. Ezt a folyadékot egy konyharuha csücskén szűrje át, majd jó alaposan dolgozza bele a tésztába, később adjon hozzá 8 uncia lisztet, csináljon egy mélyedést a tésztába, tegyen bele 1 uncia finom sót és 4 uncia porcukrot, majd öntsön erre egy pohár meleg tejet, majd gyúrja össze az egészet, és további 8 uncia lisztet is adjon hozzá.

Ez a tészta még pár percig készül, mert gyúrás közben időről időre hozzáadunk egy kis meleg tejet, azért, hogy olyan lágyságú tésztát kapjunk, mint a Compiègne-i sütemény. A tej hozzáadásával egyre testesebb és simább tésztát kapunk. Magától értetődő, úgy gondolom, hogy azért dolgozunk így és ennyit ezzel a lágysággal, hogy ez a pompás sütemény puha legyen. Ezután egy akkora sütőformát vajazzon ki, mintha Compiègne-i süteményt készítené, ugyanannyi vajjal, azzal a különbséggel, hogy ebbe édes mandulát helyez, egyenletesen elrendezgetve, két adagra bontva, majd kis részletekben ráönti a tésztát, úgy, hogy a mandulákat ne zavarja és a kelés és a sülés megfelelően sikeredjék. Ez ugyanaz a módszer, amellyel a királyi brioche-okat készítjük.”

Szerény véleményem szerint a kuglóf fenti receptje franciás bonyolultságával győzte meg a gall gasztrókasokat.

Dumas Bécsben tett látogatását persze már árgus szemekkel figyelték a pesti újságírók. „Az öreg Dumasról az hírlék, hogy bécsi csevegéseinek rossz sikere miatt tán Pestre sem jő” – írta egy magyar lap. A pletyka azonban nem bizonyult igaznak: Alexandre Dumas 1865. december 4-én megérkezett Pestre.

BÁRÁNY MAGYAR MÓDRA

A korabeli pesti újságok a nagy francia regényíró szinte minden lépéséről tudósítottak. A *Fővárosi Lapok* például ezt írta december 7-én: „Az »Európába« szállt. Vele vannak Mme Dumas, Mr. Sillas nevű titkárja, s még egy egyéniség.” A *Vasárnapi Ujság* így folytatja 10-én: „Dumas Sándor, ki, mint Liszt, szintén leányával, egy érdekes arcú barna nővel utazik. (...) atletai termetű; s borzas üstöke még akkor is feltűnne, ha fehér nem volna is”. Az író ott volt Patti Sarolta (avagy Carlotta, világhírű operaénekesnő) előadásán, megnézte a *Bánk bánt* is, és „a velős tragédiát megmagyarázatá magának”. A lapokban reklámozták, hogy a Vigadó (Redoute) ki-

sebb termében cseveg majd az úri közönséggel. Igaz, a meghirdetett szombati nap helyett végül vasárnap lépett fel. A *Vasárnapi Ujság* erről így tudósított: „A 60 évet meghaladt Dumas még most is könyüvére élénk és szellemes ember, s kedélyességének, szeretetreméltóságának számos tényeiről beszélnek, kik vele érintkeztek. Egyik különös szeszélyének kifolyása volt többi közt az is, hogy itt Pesten talpig magyarba öltözött, a mit neki itt ott, különösen a bécsi lapok, nagyon rossz néven vettek. Mi sem fektetünk rá valami nagy súlyt, de azt hisszük, Dumas részéről ez nem volt egyéb – ártatlan kedvtöltésnél. Nem kell féltetni, azért ő francia marad.”

Az Európa Szálló vendéglőjében megesett, hogy a pénzét két kézzel szóró regényíró egy nap alatt 300 forintot is elköltött (csak viszonyításképpen: egy női aranykaróra kb. 30-50 forintba került akkoriban, a pécsi piacon 1865. áprilisában egy tyúkot 60 krajcárért adtak). Hogy itt, az Európában fogyasztotta-e a „Bárány magyar módra” című fogást, amelynek alábbi receptjét a Nagy Konyhaszótárban közli, nem tudjuk – de egyáltalán nem kizárt.

„Egy tucat spanyol hagymát vágjon karikára, adjon hozzá egy darab vajot, készítsen rántást egy kis liszttel, a vajjal, majd adja hozzá a hagymát. Figyeljen oda, hogy a hagyma megpiruljon, de ne égjen oda, tegyen hozzá egy csokor zöldfűszert, sózaborsozza, tegyen hozzá egy jó nagy csipet magyar pirospaprikát, amelyből, ha hiánya támad, helyettesítse pár szem Cayenne-bors hozzáadásával, míg ez sül, vágja fel a bárányszegyet akkora darabokra, mint a csokoládészeletek, és pirítsa meg őket friss vajban. Amikor úgy ítéli meg, hogy kellően megpirult, akkor a bárányra és a vajra öntse rá serpenyőjének tartalmát, vagyis az elkészített rántásos-sült hagymát és a fűszercsokrot. Majd, mivel a hagyma nem fő meg csak vízben vagy alaplében, és a vajon csak megpirul, negyedóránként egy nagy pohár erőlevessel öntözze, hagyja lassú tűzön egy és egy negyed óráig, majd tálalja.

Ez az egyik legjobb étel, amit Magyarországon ettem.”

Emlékezetes lakomán vehetett részt a színészek bankettjén is, ahol a drámai művészekon kívül néhány író is jelen volt. „Marschal földszinti helyisége nem oly tágas...”

– írta a Fővárosi Lapok tudósítója. Ezek szerint tehát a Nemzeti Kaszinóban volt a bankett, melyet ekkor id. Marchal József bérelt. „Dumas (...) miután látta, hogy kedves színésznők is vannak jelen, s miután meggyőződött, hogy a malac pörkölttől – kivált ily jó pezsgővel bőven locsolva – bizony nem hal meg az ember, leányát és unokaöccsét is elhozatta.” Jókai Mórral és Szigligeti Edével is kedélyesen

tárgyalt. Hajnali egyig tartott az estély, pedig Dumas már hajnali ötkor indult tovább Velencébe. (Vajon evett-e hősünk Marchalnál Marchal-máját?)

A karácsonyt az olasz városban töltötte. Közben buzgón kóstolt. Nagy Konyhaszótárában nincs túl jó véleménnyel a talján konyháról, de azért tesz pár kivételt, ilyen például a marhanyelv olasz módra, parmezánnal vagy az olasz borjúmáj.

Olyannyira elidőzött a szépséges Velencében, hogy késve érkezett vissza Pestre, egy nappal a beharangozott második csevegési estjének időpontja után. Pótelőadást nem hirdettek „technikai akadály miatt”.

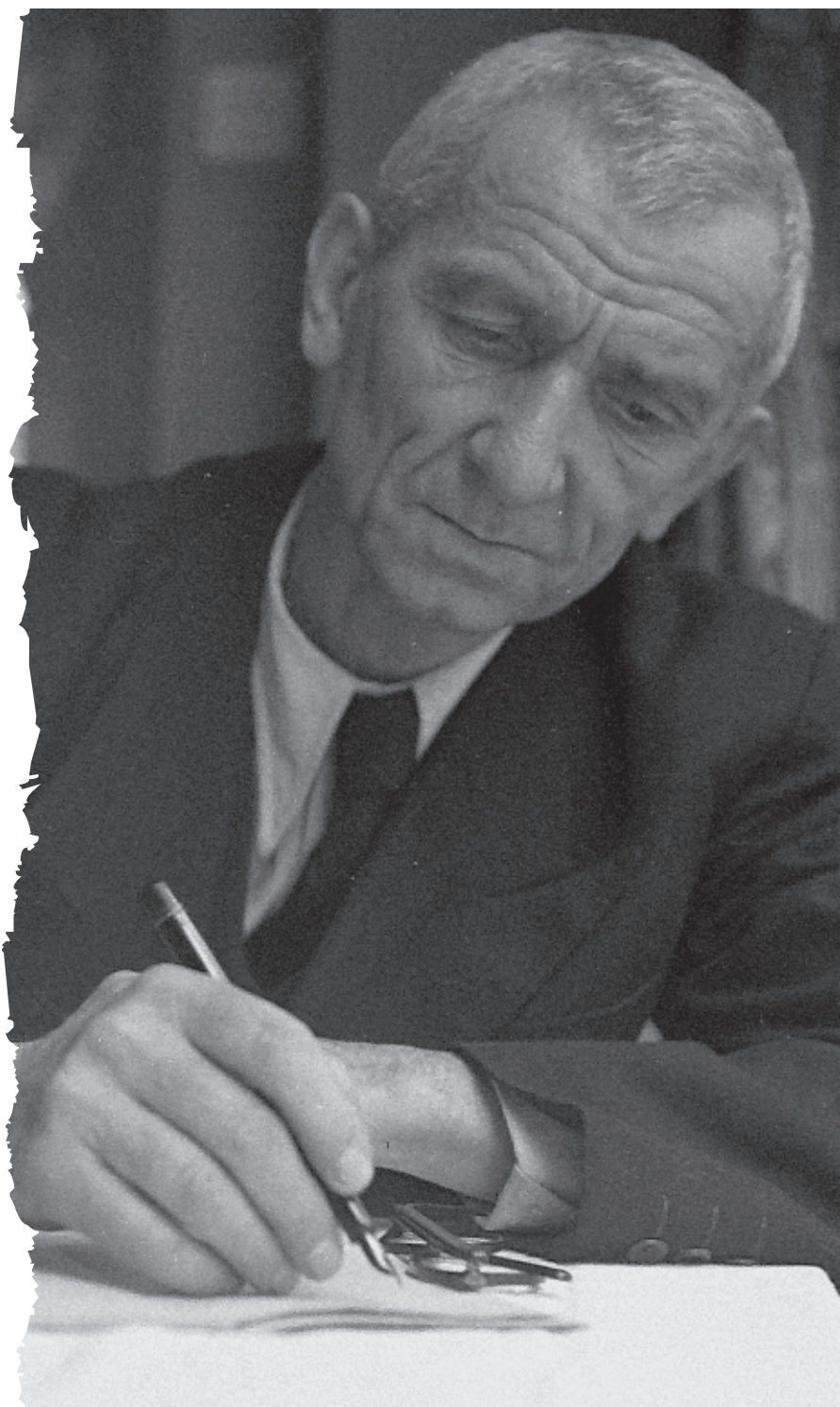
Pestről Dumas Sándor élményekkel és receptekkel megpakolva utazott vissza Párizsba. Öt évvel később, 1870-ben fejezte be a Nagy Konyhaszótárat, és még ugyanebben az évben elhunyt. A hatalmas kötet három évvel később, 1873-ban, pontosan 140 évvel ezelőtt jelent meg először.

1 „III. Napóleon konyháján nevelkedett, és egész fiatalon a francia császár konyhamestere lett, később a cári udvarhoz, majd Albrecht főherceg konyhájára került. 1860 körül telepedett le Pesten, és a Nemzeti Kaszinóban, azután 1882 és 1897 között az Angol Királynő Szálló tulajdonosaként a legkiválóbb szakácsok egész seregét képezte ki.” Gundel Imre – Harmath Judit: A vendéglátás emlékei, Bp. 1982.

Szederkényi Olga Kamera Hungária- és Sajtó Nívódíjas újságíró, rádiós és televíziós szerkesztő, riporter. Jelenleg éppen a Nagy Konyhaszótár Monarchiát érintő részeit fordítja, mely a Corvina kiadónál fog megjelenni.

HOLLAMVE RÉS

Fotó: FORTEPAN

Nyáry Krisztián

ERKÖLCSTAN IDŐSEBBEKNEK ÉS HALADÓKNAK

(Tersánszky Józsi Jenő etikája)

Az életet félvállról vevő kocsmatötelék, javíthatatlan szoknyapeccér, semmit nem tisztelő csavargó. És az egyik legtudatosabb erkölcsi lény a magyar irodalomban. A 125 éve született Tersánszky Józsi Jenő kilenc politikai rendszerben élt hosszú életében, de nem volt egyetlen hatalom sem Ferenc József Magyarországától Kádár Jánoséig, amellyel szemben ne a lehető legerkölcösebb magatartást tanúsította volna. Soha nem írt politikai témáról – legfeljebb naplójában vagy végrendeletében –, mégsem volt apolitikus író. Egyén és állam, ember és hatalom viszonya nagyon is foglalkoztatta, erről vallott felfogását gyakran állatallegóriákban fogalmazta meg, akár az ókori bölcsek. Nem volt híve egyetlen féldemokráciának és diktatúrának sem, bár – mint sok frontról hazatérő katona – kezdetben ő is szimpatizált a Tanácsköztársasággal. Ezt követően azonban minden rendszerben csendes, de szilárd meggyőződésű ellenzéki volt. Nem harcolt semmilyen hatalom ellen, nem állt soha a barikádokon, mégis olyan rendíthetetlen erkölcsi helytállást mutatott a jobb- és baloldali diktatúrák idején, mint kevesen. Ha az optimista tizenkilencedik század legetikusabb írói magatartásmintáját a már-már nyárspolgár Arany János képviseli, akkor a pokoli huszadik századét a korhely, polgárpukkasztó Tersánszky. Az egyetlen író, akit jogerősen börtönbüntetésre ítélték erkölcstelenség miatt.

A huszadik század erkölcsi züllés nélküli túléléséhez számos stratégia létezett egy író számára. Lehetett tudomást sem venni a politikáról, önálló kozmoszt létrehozni, mint Weöres Sándor. Lehetett beleszédülni valamelyik borzasztó ideológiába, majd mikor kiderült, hogy mire megy ki a játék, élesen szembefordulni vele, ahogy Zelk Zoltán. Lehetett minden rendszerrel párbeszédet és kompromisszumot keresni, minden politikussal parolázni, de mégis megpróbálni függetlennek maradni, mint Illyés Gyula. Vagy maradt a teljes kivonulás, az egész életre szóló, emelt fővel viselt, de magányos emigráció, mint Márai Sándoré. Tersánszky Józsi Jenő egyik utat sem választotta. Élt, szeretett, nevetett, nevetetett, és közben mindig kérlelhetetlen maradt minden hatalommal szemben. Minden gesztusát, minden sorát játéknak vették, pedig a lehető legkomolyabban gondolta őket.

Nincsenek bölcseleti írásai, és nincs közéleti prózája sem. Etikai öröksége a művei mellett személyes példamutatásra építő tanításon alapul, mint az ógörög cinikusoké. Fiatalon eljárt a Palermo kávéház társadalomtudományi vitáira, de ott unatkozott a sok elméleten: nem hitt a papírizú világjobbító eszmékben. „Oka egyszerű” – írta később. „Magával a való étellel, annak verejtékes és szennyos felével is, én magam százszorta közelebbi összeköttetést tartottam fön mindenha, mint a könyvtárakkal, ahogy pályatársaim túlnyomó része. Ők jobban ismerhették az emberiséget, és annak történetét, de nem ismerhették úgy az embert, mint én. Fölbecsülték és lebecsülték, lelkesedtek érte és kiábrándultak belőle. A betű hatására. Míg én az *Emberben* keveset, sőt, úgyszólván sosem csalódtam, és ha kiábrándított is néha magából, vissza is szerettettem azonnal, könnyen, mert nem a betű szerint értékeltem Őt, az Embert, soha! És főleg túl nem becsültem soha! Vagy nem is annyira becsültem, mint szerettem.”¹

Nézzünk hát politikai rendszerként egy-egy fejezetet a Tersánszky-féle erkölcsstankönyvből.

Politikai propagandától csak egyszer hagyta magát meggyőzni, a kezdet kezdetén, amikor 1914-ben fiatal íróként önkéntesnek vonult be a hadseregbe. Saját bevallása szerint lelkesítette a hazafiúi küldetés, s emellett kalandot és témát keresett. A frontról a Nyugatnak hazaküldött első írásai még a magyar hadi dicsőségeket festették. Aztán nagyon hamar örökre szakított a kincstári lelkesedéssel. Megírta az Ady által is első számú háborús regénynek minősített *Viszontlátásra drága...* című művét, amely 1917-ben meghozta számára az ismertséget is. Nem szokványos pálfordulásról van szó, mint a kezdetben háborúpárti Gyóni Géza esetében, aki a frontélmények hatására lett pacifista, és írta meg a *Csak egy éjszakára* című versét. Tersánszky-nál nincsenek heroikus csatajelenetek, dicsőséges hősi halált haló férfiak. Csak éppen szenvtelenül és ítélet nélkül elmeséli, hogy lesz egy lengyel úrilányból a galíciai frontváros poklában mindenkinek kiszolgáltatott prostituált. Nela még csak nem is a háború miatt bukik el, hanem a mindent átszövő képmutatásnak lesz áldozata. Nincs könnyű feloldozás sem: a hősnő öngyilkos akar lenni, de végül mégis a nehezebb utat, az életben maradást választja. Akárcsak a frontról hazatért Tersánszky, aki a rászakadó anyagi kilátástalanság elől megpróbált az öngyilkosságba menekülni. A Dunába vetette magát, de még röptében meggondolta magát, a zuhanást fejesugrássá alakította, s a járókelők tapsától kísérve partra úszott. Innentől kezdve *életműve és életrajza* egyaránt a morális bukás nélküli derűs túlélés példatára.

A húszas-harmincas években születő műveiben már az érett, kiteljesedett Tersánszky-etika rajzolódik ki. Egy alaposabb elemző írásban most a korrumpt erkölcsi renddel magától értetődően szemben álló piaci csavargóról, Kakuk Marciról kellene írni vagy a *Margarétás dal* Natasa kisasszonyáról, aki bár „többszörsen elveszíti ártatlanságát”, mégis erkölcsösebb marad, mint a környezete. Erre nem lévén mód, elég *A céda és a szűz* üzenetét és fogadtatását felidéznünk. A szerelmi vágyainak a maga romlatlan módján engedő cselédlány, a céda Veron, és az öregedő udvarlóját házasságba ravaszkodó szűz Ágnes kettőséből a kisregény az előbbit hirdeti erkölcsi győztesnek. A kötet ma már elképzelhetetlen botrányt váltott ki. Tersánszkyt bíróság elé állították. Hivatalosan a művében szereplő „fajtan és szeméremsertő kitételek és leírások” miatt, de valójában azért, mert alapjaiban támadta a fennálló rend morális berendezkedését. A boldogságra törekvő ember dicsőítése a képmutatással szemben soknak bizonyult, ezért az író, mivel „az erkölcstelen nemi életet egyenesen feldicséri”, és „kívánatosá teszi”, kéthavi börtönbüntetésre ítélték. A személyes szabadságát legfőbb értéknek tekintő Tersánszky előbb megszökött a börtön elől, de később mégis hazatért és leülte büntetését.

A következő korszak Tersánszky számára azzal kezdődött, hogy 1942-ben egy SS-tiszt örömhírral kereste fel: mivel anyai ágon németnek számított, a felsőbbrendű faj tagjaként jól fizető haditudósítói állást kínáltak neki a Wehrmacht vezérkara mellett. A nehéz anyagi helyzetben lévő író egyetlen percig sem gondolkozott, amikor elutasította az ajánlatot. A háborús években ehelyett katonaszökevényeknek és zsidóknak szerzett menedéket, saját egyszobás lakásában például Fenyő Miksát bujtatta. Ő viszont akkor sem volt hajlandó menekülni, de némán tűrni sem, amikor zsidó származású feleségét keresni kezdték a hatóságok, amiért nem vonult be a kijelölt gettóba. Pisztollyal és legépelte végrendeletével a zsebében várta a nyilasokat: „Elhatároztam tiszta ésszel és csorbítatlan akarattal, hogy a tőlem feleségemet elhurcolni akaró közegeknek ellenállok. Ha közülük csak egyet is lelövök, akkor azt a példát adom magyar sorsosaimnak, mit most már egyetlenül erkölcsösnek tartok.”

Naplója tanúsága szerint az írónak az ostromot követő napokban eszébe jutott, hogy esetleg a kommunisták képesek lehetnek igazságosabb világot teremteni. Ez nagyjából az első kommunista funkcionárius megjelenéséig tartott. Tersánszky továbbra sem kereste a hatalom kegyeit, zenehumoristaként szerzett pénzből élt, és publikált, amíg publikálhatott. Az új rendszerben is különleges kitüntetés érte: az Írószövetség 1952-ben beválogatta azon haladó magyar írók közé, akik egy remekbe szabott kötetben mondhatják el „mindazt, ami éle-

¹ Nagy ármaykról bizalmasan (Holnap, 2002) 170. o.

tüket, munkásságukat elszakíthatatlanul Rákosi elvtárs életéhez, tevékenységéhez fűzi.” A felkért szerzők közül szinte mindenki küldött a dolgozók atyját dicsőítő írást, köztük Örkény, Déry, Illyés és Nagy László is. Füst Milán és Nagy Lajos udvariasan elhárították a felkérést, Tersánszky pedig ennél is tovább ment: a *Nadrágtartógyáros* című novelláját postázta. Az írás egy emberről szól, aki nadrágtartós szobrokat készít saját magáról, és azokban gyönyörködik. Nagyjából olyan, mint Rákosi. Volt annyira bátor dolog, mint *A walesi bárdok*. Bántani nem merték, de ezután egyetlen írását sem fogadták a folyóiratok. Következő évben már tét nélkül küldhette el a Sztálin születésnapjára készülő kötetbe egy postablóról írt novelláját, amit ijedtében azonnal a papírkosárba dobott a szerkesztő.

Tersánszky ezek után egyetlen műfajban publikálhatott: a gyermekirodalomban. A máskor éber kommunista könyvkiadóknak nem tűnt fel, hogy az író mesekönyvei nemcsak a gyerekekhez szólnak, hanem korábbi, társadalomkritikus állatregényeinek (*A szerelmes csóka, Egy vezérbika emlékiratai, Harmadik Bandika a vészben*) is folytatásai. Így aztán 1953-ban százezres példányszámban megjelenhetett az egyik legjobb antikommunista kulcsregény – a *Misi Mókus kalandjai*. A fekete farkú mókus nem akar egyforma lenni, ezért a vörös farkúak kiközösítik. Nem egyszerűen csavargó lesz: a tökéletes szabadságot keresi mindenhol. Aztán kiderül számára, hogy az örökké termő fa szigetén, ahol minden ingyen van, egy kígyó őrzi az elbutult, kövér mókusokat, akik rettegetve várják, hogy megegye őket a sakál. Már ezért megérte húzogatnia a hatalom nadrágtartóját.

Legközelebb 1957-ben próbálták megkörnyékezni. Mint kétszáz másik írónak, neki is alá kellett volna írnia *A magyar írók tiltakozása az ENSZ ötös-bizottsági jelentés közgyűlési tárgyalása ellen* című siralmasan önfeladó nyilatkozatot a forradalom elítéléséről. Ilyen-olyan okból szinte mindenki aláírta ezt is Füsttől és Illyéstől kezdve Tamásin és Kassákon át Örkényig és Weöresig. Tersánszky kedvenc Márvány utcai kocsmájában fogadta az aláírásáért érkező Jovánovics Miklós kritikust. Előbb gondosan letakarította vele a talponálló pultját, mert ilyen fontos iratot mégse tehetnek fröccsös poharak közé, majd végigmérte az agitátort és megszólalt: „Maga nekem gyanús, maga volt az, aki pár hónapja itt kilincselte egy ugyanilyen ívvel, hogy akasszanak fel minden kommunistát!” A kritikus suttogva próbált tiltakozni az életveszélyes hírbehozás ellen. „Maga hazudik, itt volt!” – ordította Tersánszky, amivel egyre nagyobb csődületet okozott. Jovánovics végül a papírossal a hóna alatt elmenekült a kocsmából, az író pedig nevetve rendelt egy kört a törzsvendégeknek és játszott nekik valamit kétágú furulyáján.

A kádári hatalom se kiköpni, se lenyelni nem tudta az idős Tersánszkyt, a Nyugat egyik utolsó élő képviselőjét. Könyvei újra megjelenhettek, és háromszor

kapta meg a Munka Érdemrendet is, de saját céljaikra felhasználni nem tudták. Az 1949-es után újabb Kossuth-díjat nem kapott, pedig az járt minden fontos írónak, akivel demonstrálni lehetett, hogy aki „nincs ellenünk, az velünk van”. Talán meg akarták kímélni magukat az ilyenkor szokásos, s Tersánszky esetében nyilvánvalóan szókimondó interjúktól és nyilatkozatoktól, és ez esetben jól kalkuláltak. Az író nyolcvanadik születésnapjáról nagy ünnepséggel és díszes emlékközzel készült megemlékezni a hivatalos Magyarország. Tersánszky erre összehívta barátait és tisztelőit, és felolvasta nekik a következő nyilatkozatot: „Jelen soraim célja elsősorban az, hogy személyem körüli félreértéseket tisztázzam Önök előtt. Tanúja vagyunk, hogy elhunyt nagy kartársaink emlékét – mint Ady Endre, József Attila, Móricz Zsigmond, Juhász Gyula stb. – hamisítások, hazudozások olyan zuhataga szennyezi be, amely még akkor sem kívánatos, ha hízelgő rájuk nézve. Meg szeretném előzni ezt a csúf folyamatot szerény személyemmel kapcsolatban. (...) Ugyanerre az alkalomra íróársaim egy vaskos emlékkönyvet szándékoznak kiadni rólam. Ennek anyagába belepillantván nagyon meghatódtam a szeretetnek, elismerésnek felém áramló hangjaitól, főleg olyan íróársaim részéről, akiket magam is sokra becsülök. (...) 1945 óta (...) egyfelől folyvást zaklatásnak, irányításnak, szemrehányásoknak voltam kitéve, mért nem termelek, mint író, nagyobb lendülettel. Ám másfelől nagyon is illetékes és számottevő kezek fricskálták le íróttollamat a papírról, ha írni akartam.”² Tersánszky befejezte a felolvasást, majd a hallgatóság legnagyobb megdöbbenésére elővette gitárját, és pajzán francia dalokat kezdett énekelni. Többé nem próbálkoztak vele.

Tersánszky Józsi Jenő tetteiből és műveiből összeállítható lenne egyfajta általános erkölcsstankönyv kapaszkodót kereső írók és olvasók számára. A XVIII. kerületi önkormányzat nemrégiben „a 20. századi önkényuralmi politikai rendszerek meg alapozásában, kiépítésében vagy fenntartásában részt vevő személyekről való elnevezés törvényi tilalmára hivatkozva” megváltoztatta a róla elnevezett utca nevét.

A Márvány utcai kocsmá pultja azonban még mindig várja a megemlékezni szándékozót.

2 Magnófelvétel a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményéből

Nyáry Krisztián

(Budapest, 1972) a pécsi egyetemen néhány évig költésztörténetet tanított, de a 90-es évek közepén otthagyta a katedrát, azóta kommunikációs tanácsadóként dolgozik. 2012 elején barátai szórakoztatására kezdte publikálni a Facebookon magyar írók és művészek szerelmi életéről szóló képes etűdjeit, amelyekből mára könyv is született Így szerettek ők címmel.

Rónai András

HISZ OLYAN, MINT EGY ADÓVÉGREHAJTÓ!

(Kierkegaard 200)

Van, hogy egy gondolat úgy van ránk erős hatással, hogy az paradox módon elveszi a kedvet a szerző további olvasásától.¹ Így vagyok én Kierkegaard-ral; pedig őt aztán tényleg élvezet olvasni, és meg is veszem becsületesen a tőle megjelenő magyar szövegeket. De az alábbi gondolat pont azzal a meghatározatlanságával, nyitottságával hatott rám, ahogyan a *Félelem és reszketés* néhány bekezdésében olvasható,² és kissé meghatározatlan félelem van bennem attól, hogy esetleg más szövegekből ennél több is kiderülne: hogy nem is úgy van az, ahogy én értem. (Vagy legalábbis Kierkegaard nem úgy érti, ahogy én gondolom, ami persze nem lenne olyan nagy baj, de mégis.)

Nem tudom tehát, hogy az életműben pontosan milyen kontextusba lehet helyezni azt a gondolatot, vagy inkább csak egy gondolat jelzését, esetleg: provokációt, amely a legnagyobb hatást gyakorolta rám: hogy a hit lovagja nemcsak Ábrahám lehet, hanem megtévesztésig hasonlíthat a nyárspolgárra.

A *Félelem és reszketés* szövegét benépesítő mindenféle figurák közül két lovag, a rezignáció és a hit lovagja a főszereplő; rajtuk kívül tragikus hősök, pójácák, papok, szektariánusok és mások is előkerülnek (köztük szegény Hegel is). Könnyű röviden összefoglalni, miről is van szó; a könyv leginkább a két lovag közötti különbség kifejtése, árnyalása, illetve annak illusztrációja, hogy hiába tűnik könnyűnek a megértés, teljes mélységében igenis nehéz; ennél csak a hit lovagjának *lenni* (tulajdonképpen: a szó erős értelmében *hinni*) nehezebb – hiszen a félelem és reszketés nem úszható meg.

¹ Érdekes módon hasonlóan vagyok az ilyen „mitől élő ma az X éve született Y” kérdésfeltevésekkel is. Sartre olyan frappánsan megfogalmazta, és pont egy tárgyunkkal kapcsolatos 1964-es konferencián: „»Az élő Kierkegaard« – ez a címe kollokviumunknak. Az az érdeme, hogy a paradoxon közepébe dob bennünket, és ezen Søren maga is mosolyogna. Hiszen ha azért gyűltünk volna itt össze, hogy például Heideggerről beszéljünk, senkinek nem jutott volna eszébe »Az élő Heideggerről« elkeresztelni találkozásunkat. Az élő Kierkegaard azt jelenti tehát, hogy »a halott Kierkegaard« – még ugyan egy kicsit tovább olvastam („De nemcsak ezt.” – folytatódik), ám igazából nem volt kedvem, abba is hagytam. (Jean-Paul Sartre: Az egyedi egyetemes, in: Uő: Módszer, történelem, egyén. Válogatás Jean-Paul Sartre írásaiból. Vál. Tordai Zádor, ford. Nagy Géza, Gondolat, Budapest, 1976, 285. o.

² Az alábbi kiadásból idézek: Søren Kierkegaard: *Félelem és reszketés*, ford. Rác Péter, Európa, Budapest, 1986.

A rezignáció lovagja tehát a végtelenségben mozog, a végesről az értelem belátásai alapján lemondva – bár ehhez sem elég pusztán az értelem: erő, szenvedély is szükséges. Ennek a lemondásnak oka lehet akár egy reménytelen, de mindent átható szerelem, akár egyszerűen csak a végeesség átlátása. A hit lovagja is megteszi e mozdulatot, lemond a végeességről, ám aztán a végtelen rezignáció belátásaitól tovább- vagy visszalép: „az abszurd erejénél fogva” visszanyeri a végeességet. Ábrahám lemond szeretett fiáról – ehhez végtelen rezignáció szükséges –, ám mégis hisz: abban, hogy mégsem kell feláldoznia Izsákot, sőt, akár abban is, hogy „Isten megajándékozhatja egy új Izsákkal, életre keltheti a feláldozottat”. (56)

Azonban nemcsak Ábrahám lehet a hit lovagja, vagy más, akit Isten ilyen próbára tesz. „[A]zok, akik a hit ékszerét viselik, könnyen megtéveszthetnek, mivel külsejük feltűnő hasonlóságot mutat azzal, amit mind a végtelen rezignáció, mind a hit mélyen megvet – a nyárspolgárisággal.” (60)

Ezután a szöveg beszélője (akit mostantól Kierkegaard itt használt álnevén Johannes de silentio néven fogok említeni) elképzelem, hogy találkozik a hit eme, a nyárspolgárhoz megtévesztésig hasonlító lovagjával. „Megismerkedünk, bemutatnak neki. Abban a pillanatban, amikor először szemügyre veszem, el is taszítom magamtól, hátraugrom, összecsapom a kezem, és félhangosan azt mondom: »Úristen! Ez az az ember, ő az valóban? Hisz olyan, mint egy adóvégrehajtó!« Mégis, ennek ellenére ő az. Közelebb megyek hozzá, a legkisebb mozdulatára is ügyelek, vajon nem mutatkozik-e a különbözőség valamilyen nyoma rajta, egy fényjel a végtelenből, egy pillantás, egy arcrándulás, egy gesztus, egy bánatos vonás, egy nevetés, mely a végtelennek a végestől való különbözőségéről árulkodik. Nem! Tetőtől talpig szemügyre veszem, nincs-e rajta valami hasadás, amelyen át előtűnik a végtelen. Nem! Teljesen ép. [...] Semmi sem fedezhető fel rajta ama idegenszerű és előkelő természetből, amelyről a végtelenség lovagja felismerhető. Örül mindennek, részt vesz mindenben, és valahányszor azt látjuk, hogy részt vesz valamiben, azt azzal az állhatatossággal teszi, mely az evilági embereket jellemzi, kiknek a lelke az itteni dolgokhoz tapad.” (61-62)

Mégis, ő is végrehajthatja azt a csodálatos – Johannes de silentio által csak csodált, de követni nem bírt – szellemi mozdulatot, amellyel először a végtelen rezignációba jut el, átlátja a létezés mély reménytelenségét, majd a következő mozdulattal „az abszurd erejénél fogva” visszanyeri a végeességet.

Talán nem kell sokáig ecsetelni, miért lehet olyan vonzó ez a gondolat valaki (esetemben egy egyetemista) számára, aki azzal hízeleg magának, hogy

bizonyos mélységeket elért gondolkodásával: ha esetleg a végtelen rezignáció túlzás is volna annak leírására, ahova eljutott, inkább (korunknak talán megfelelőbb módon) az irónia *mélyebb értelme* kísértette meg – de nem áll készen grandiózus gesztusokra (noha az, hogy ezek mik volnának, homályban marad). Valami olyasmit mond neki Kierkegaard, hogy élhetsz átlagos, *normális* életet (mert a nyárspolgár, ugyan ki volna ő manapság? – szóval maradjunk abban, hogy *normális*) anélkül, hogy bizonyos mélységű belátásaidról le kellene mondanod; hogy a normális élet nem feltétlenül öncsaló felejtés, menekvés ezektől. Éppenséggel lehet nem vissza-, hanem továbblépés, abszurd és éppen ezért csodálatos. Vegyük észre, hogy mindez a hithez fordulás nélkül is elmondható; egy nem hívő számára is könnyen látható, érezhető, hogy hogyan jön ide Isten, de az a kifejezés, hogy „az abszurd erejénél fogva”, önmagában nem tartalmaz rá semmilyen utalást.

Persze ez így egy kicsit nevetséges: könnyen úgy tűnhet, mintha a megfutamodót megvigasztalnánk, sőt, felmagasztalnánk: „ugyan, nem megfutamodsz, hanem éppen hogy csodás dolgot viszel véghez”. Kierkegaard hangsúlyozza, hogy nehézség (talán: végtelen nehézség) nélkül mindez nem megy: kissé – ámde ide illően – abszurd módon pillanatról pillanatra meg kell járni a végtelent, átélni a lemondást, rezignációt, és pillanatról pillanatra visszatérni a végeshez. A hit lovagja „életének minden pillanatában a legdrágább áron vásárolja meg az alkalmas időt; mert a legcsekélyebbet is egyedül az abszurd erejénél fogva teszi meg. [...] [E]z az ember megtette és minden pillanatban megteszi a végtelenség mozdulatát. Végtelen rezignációjában végigjárja a létezés mély bánatát, ismeri a végtelenség boldogságát; érezte a mindenről, a világon a legdrágábbról való lemondás fájalmát, és mégis éppúgy élvezetet talál a végeességben, mint az, aki soha semmilyen emelkedettebb dolgot nem ismert [...]” (64-65)

No de persze erre is mondhatjuk, hogy ismét csak önátverés, a könnyű, készen adódó élet nehézként beállítása, öntetszelgés e vélelmezett nehézségben. Ez a lehetőség tulajdonképpen mindig nyitva marad. Talán mondhatjuk, hogy ezt Kierkegaard is tudja. A *Félelem és reszketés*ben többször, több változatban előkerül a történet (nevezhetjük viccnek is, hiszen sokadszori olvasásra is mosolygásra késztet) az emberről, aki az Ábrahámot magasztaló, őt félreértő prédikáció hatására úgy dönt: no hát akkor ő is követi Ábrahámot, feláldozza fiát, Isten úgymond az utolsó pillanatban a segítségére siet – és a prédikátorról, aki ezen felháborodik, és természetesen fogalma sincs arról, hogy mi van a háttérben: hogy ő volt az, aki először elfeledkezett a félelemről és reszketés-

ről, ezért tűnhetett könnyűnek az, ami valójában a legnehezebb. Kierkegaard többször is ecseteli, hogyan lehetne ezt megelőzni, hogyan kellene egy prédikációban megfelelően beszélni Ábrahámról, érzékeltetni Izsák iránti szeretetét, a hegyre vezető három és fél napos út hosszát. Ámde csak arról ír, hogyan *beszélne*, valójában ezt nem teszi meg: egy fiktív retorika vélelmezett hatásának kellene meghúznia a határt a valódi nehézség és a nehézségben öntetszelgés között.³ És akkor azt még nem is vettük számításba, hogy még ha a lehető legfelületesebben értjük csak meg Ábrahámot, akkor is mennyire összehasonlíthatatlanul nehezebbnek tűnik az ő próbája, élete, mint a nyárspolgárral összekeverhető hit lovagjáié, akinek tulajdonképpen nem kell semmi mást csinálnia, mint bárki másnak – és aki mi is lehetnénk, hízelgünk magunknak.

Azt hiszem, ez az ironikus bizonytalanság a gondolat nagyságának és vonzerejének lényegi része; enélkül is szép volna, fenséges és (bár ez a fenséggel nem feltétlenül illik össze) frappáns – de nem lenne ennyire izgalmas. (Ezért nem olvasok Kierkegaard-t, hogy ez az izgalom biztosan megmaradjon nekem.)

De eddig csak egy aspektusból volt szó a nyárspolgár mint a hit lovagja figuráról: abból, hogy én is lehetnék az. Pedig a szöveg valójában nem egyes szám első személyben, hanem kifejezetten a másik emberről szól – sőt, talán emberekről, sőt: „[ő]szintén bevallom, praxisomban egyetlen nyilvánvaló esetet sem találtam, de nem tagadom, hogy talán minden második ember ilyen.” (60) Illetve kicsivel később: „Úgy van-e valóban, hogy mindaz a nyárspolgariság, amit az életben látok, amit nem szavaimmal, hanem tetteimmel ítélek meg, valóban nem az, aminek látszik, hanem maga a csoda? Elképzelhető, hiszen a hit ama bajnoka feltűnően hasonlít a nyárspolgarhoz.” (85-86)

Ez az aspektus talán még fontosabb is, mint az előző, amely rossz értelemben vett, útmutató jellegű életfilozófiába torkollhat. Az interszubsztívitás felől nézve másként rendkívüli horderejű, akár etikai-politikai értelemben is felforgató (vagy inkább: ellen-felforgató) gondolat ez. Mondhatni annak egy igen sajátos formájáról van itt szó, amit később, a 20. században a mindennapiság felfedezésének nevezhetünk. A hétköznapi („nyárspolgári”) élet nem gondolat és mélység nélküli, a „filozófiainál” alacsonyabb rendű életforma (utóbbi itt az, amit a rezignáció lovagja él, hiszen a rezignációhoz „tisztán filozófiai mozdulattal” [79] lehet eljutni), hanem annál akár magasabb rendű is lehet, vagy

legalábbis egy lépéssel túl van rajta (hiszen a rezignáció lovagja az, aki a legmesszebb elmegy, ameddig pusztán a gondolkodás által egyáltalán lehetséges). Pontosabban nem *feltétlenül* ez, és legalábbis nem könnyű megállapítani „kívülről”, hogy egy adott nyárspolgar(nak látszó ember) vajon a hit lovagja-e, vagy *nem több*, mint *egyszerű* nyárspolgar – de ezek után vajon tényleg olyan könnyen dobálózhatunk-e azzal a jelzővel, hogy „egyszerű”?

Hiszen a hit lovagja egyszerre több és radikálisan más, mint a nyárspolgar – miközben pedig *nem más, mint egy nyárspolgar*: hiszen pont ugyanazt csinálja, templomba jár, hazafelé „arra gondol, hogy asszonya bizonyára finom vacsorával várja” stb. (63) Éppen e kettősség miatt nem egyszerűen ismeretelméleti kérdés, hogy vajon meg tudjuk-e állapítani egy nyárspolgarról, hogy ő vajon a hit lovagja-e: ez meghatározza a hit lovagjának ontológiai és interszubsztív státuszát is.

Nem könnyen eldönthető, hogy mi a helyzet. Egyrészt számos szöveg helyet lehetne idézni annak bizonyítására, hogy nem mondható meg „kívülről”, hogy valaki a hit lovagja-e vagy sem. Pontosabban: hogy a hit lovagja – leggyakrabban Ábrahám – nem beszélhet. „Ábrahámot nem lehet közvetíteni, és ez így is kifejezhető: nem képes beszélni. Mihelyt beszélek, az általánost fejezem ki, és ha ezt nem teszem, senki nem ért meg.” (102) „Ábrahám hallgat – de ő nem *tud* beszélni, ebben áll a baj és a szorongás”, ugyanis így le kell mondania „a beszéd enyhítő hatásáról”, ami „abban rejlik, hogy engem az általános nyelvére fordít le.” (201-202) Sokat olvashatunk arról is, hogy a hit lovagja mennyire egyedül van; nyilván nem abban az értelemben, hogy nincsenek körülötte más emberek, mégis: „szigorúbban és visszavonultabban él a világban, mint leányszobájában a hajadon” (131) – inkább ontológiai értelmű magányosságról van szó.

De nem ez a teljes igazság. Egyrészt egy-két helyen azért kiderül, hogy vannak nyilvános jelei annak, hogy ki a hit lovagja; például pont az említett magányosságból következik „néhány ismertetőjele”: „A hit valódi lovagja mindig abszolút elkülönültségben él, a nem valódi viszont szektáriánus.” (138) Vagyis „a hit igazi lovagja tanú, soha nem tanító”. (140) De számomra nem ez a fontos. Nem is az, hogy a fenti idézetekben megjelenő, gyakorlatilag „a nyelv az általánost fejezi ki” tételnél nem bonyolultabb nyelvmélet aligha állja meg a helyét (már az is mutatja ezt, ha elgondoljuk: mi volna a *Félelem és reszketés* szövegének státusza ezen elmélet szerint). Hanem az az egyszerű észrevétel, hogy attól még, hogy valaki nem beszélhet, meg lehet érteni.

3 Itt el lehetne gondolkodni azon, hogy a szöveg mit feltételez olvasójáról a maga fogalmi keretei között: az emberek tétélezett „típusai”, az élet különféle „stádiumaiban” lévő olvasók megérthetik-e egyáltalán, mit érhetnek belőle.

Johannes de silentio a hit lovagja mint nyárspolgár gondolat bevezetésekor bevallja: „évek óta hiába nyomoz[ott]” a hit lovagja után, és ha tudná, hogy ki az, „[e]gy percre sem veszteném szem elől, minden pillanatban arra figyelnék, hogyan végzi a mozdulatokat”. (61) Bár láttuk, hogy a hit lovagján nem látható „fényjel a végtelenből”, azért volna mit megfigyelni. „Állandóan a végtelenség mozdulatát végzi, ám ezt olyan pontosan és biztosan teszi, hogy folyton a végességhez jut el”. (65) „A végtelenség lovagjai táncosok, akik képesek lebegni. Fölemelkednek, majd ismét aláhullanak [...] De [...] nem képesek rögvest fölvenni azt a helyzetet, egy pillanatra meginognak, és ez az ingadozás mutatja, hogy mégiscsak idegenek e világban. [...] Nem a levegőben kell őket nézni, hanem abban a pillanatban, amikor leérnek és éppen megérintették a földet – akkor fölismerhetők. De hogy valaki a földet érése pillanatában olyan legyen, mintha állna vagy menne, hogy az életbe való ugrást járássá változtassa, hogy a fenségest a leghétköznapibb módon fejezze ki – erre csak az a lovag képes –, ez az igazi csoda.”

Ezután következik egy „esetleírás”, hiszen „ez a csoda könnyen megtéveszthet, ezért a mozgásokat egy meghatározott esetben akarom leírni”. (66) Ám az elérhetetlen hercegnőbe szerelmes ifjú leírása sem körvonalazza, hogy hogyan ismerhető fel a hit lovagja: a fogódzók inkább negatívak, vagyis az ragadható meg könnyen, honnan tudjuk, hogy valaki bizonyosan nem a hit lovagja, sőt, akár még a resignációt sem érte el.

Ezzel persze nem vagyunk sokkal beljebb, ha receptet keresünk arra, hogy „hogyan ismerjük fel, hogy melyik nyárspolgár a hit lovagja, 10 lépésben”. A mozdulatok, mozgások, ugrások metaforája szükségképpen homályos, ám nagy heurisztikus erővel bír. A mozdulat, szemben a gondolattal, *kívülről* is látható, de nem feltétlenül értelmezhető, nem mondja ki a maga kulcsát; valamint még akkor sem feltétlenül utánozható, ha megértettük – ez a *Félelem és reszketés* szempontjából kulcsfontosságú, hiszen ez Johannes de silentio pozíciója: látja, érti a hit lovagja, Ábrahám mozdulatát, de nem tudja utána csinálni.

Nem szerencsés egy gondolatmenetet a kívánt végeredmény felől szemlélni, de ha most egy pillanatra ezt tesszük, azt láthatjuk, hogy pont jó ez így, hogy a hit lovagja nem könnyen, receptszerűen felismerhető, de nem is teljességgel felismerhetetlen. Gondoljuk meg, mi lenne, ha mintegy ránézésre meg lehetne mondani, hogy egy bizonyos nyárspolgár a hit lovagja vagy nem. Ekkor az egész gondolatmenet összeomlana: az a nyárspolgár, akiről messziről ordít, hogy hát hiszen ő minden pillanatban megteszi a végtelenség mozdulatát és az abszurd erejével visszanyeri a végességet, ő nyilván nem is lenne

nyárspolgár; a többi, (ebben az esetben bizvást használhatnánk e szót:) egyszerű nyárspolgár furán nézne rá: hogy miféle mozdulatok és milyen abszurd ereje micsoda?

Nehezebb kérdés, hogy nagy baj lenne-e, ha *egyáltalán* nem lehetne megállapítani „kívülről” egy nyárspolgárról, hogy ő vajon a hit lovagja-e. Ebben az esetben a resignáció és a végesség visszanyerése mozdulatainak végrehajtása kizárólag a belső, immanens és hozzáférhetetlen síkon történne. Itt anakronizmussal Wittgenstein privátnyelv-argumentumához fordulhatunk⁴ (már úgyis kiléptünk Kierkegaard gondolatmenetének keretei közül). Ez nem arról szól, hogy „nincs belső”, hanem arról, hogy ha azt, amit „belsőnek” nevezünk, teljességgel „külső” (nyelvi, tehát közös) kritériumok segítségével nélkül próbálnánk azonosítani, akkor kicsúszna a kezünk közül. Például nem tévedhetnék, amikor úgy érzem, hogy tegnap is pont ugyanilyen fájdalmat éreztem; és ha nem tévedhetek, akkor igazságról sincs értelme beszélni. Ha tehát minden pusztán a belsőben dőlne el, akkor az egész problémából annyi maradna, hogy „ő úgy érzi, hogy a hit lovagja, fél és reszket – ő meg nem érzi úgy”, és a kérdés elveszítene hatalmas tétjét. A hit lovagját nem annyira az fenyegetné, hogy megkülönböztethetetlen lesz a gondolattalan, mindenek bugyután örvendező nyárspolgárparódiától, hanem ennek ellenpárjával olvadna össze: azzal a pojácával, aki önmagát mélynek, nagyknak képzelet, de ezt nem mondja, nem mutatja ki – hiszen hogy is érthetnénk meg őt?!

Máshonnan nézve: a gondolat egyik üzenete, vagy inkább tanulsága az, hogy ne ítélj, hiszen akit egyszerű nyárspolgárnak látsz, talán a hit lovagja. Másfelől viszont azért csak kell ítélni; ha nem volna a kezünkben semmilyen eszköz, akkor nem volna értelme megtiltani, hogy ítéljünk. Ha Johannes de silentio hangsúlyosan fiktív példájából (mit tenne, ha rátalálna a hit eme lovagjára) indulunk ki, azt mondhatjuk: akkor ítéld, ha nagyon figyelsz, ha csodálsz – vagy legalábbis készen állsz erre.

Azt hiszem, nem mondhatjuk, hogy a Kierkegaard utáni filozófia végiggondolta volna, mit jelent valójában, milyen következményekkel jár, ha komolyan vesszük: lehetséges, hogy akár minden (második) nyárspolgár valójában a hit lovagja. Talán azért van ez így, mert a 20. század második fele, amely a leginkább fogadóképes lehetett volna erre a gondolatra, elmozdította a fókuszot az interszubsztitívitás vizsgálatában. A „radikális másság” lett a hívószó, és az új nézőpontból a másik „belsőjét”, vagyis gondolatait, érzéseit vizsgálni a másik elsa-

4 Ludwig Wittgenstein: *Filozófiai vizsgálódások*, ford. Neumer Katalin, Budapest, Atlantisz, 1998², 243-271. s.

játításává minősült: ha azt firtatom, hogy a másik mint hozzám hasonló szubjektum vajon az (enyémhez lényegileg hasonló) tudatában, belsőjében mit él át, mondjuk félelmet és reszketést, azzal magamhoz hasonlítom, megfosztom másságától. A mozdulatok metaforája sem talált továbbgondolásra, holott ha a fenti sejtésem igaz, ezzel a másik „belsőjébe” való kétes behatolást el lehet kerülni anélkül, hogy le kéne mondanunk arról a – lássuk be, mégiscsak fontos – kérdéstről, hogy mégis, mit gondol és/vagy mit tesz a (kierkegaard-i kifejezéssel) „szellem világában”. Legalábbis így van ez a kontinentális filozófia fősodrában; az analitikus filozófia számára, ahol ez a kérdés megmaradt legitimnek, viszont a hit lovagjának témája tűnik végtelenül idegennek.⁵

Másfelől pedig a mindennapiság felfedezése, filozófiai felértékelése az utóbbi évtizedekben egy újfajta gyanúval kell, hogy szembenézzon. A marxizmusból táplálkozó kultúrkritika, feminizmus, posztkolonializmus és más hasonló irányzatok (akár a jól felfogott PC) alapgondolata az, hogy a mindennapi élet akkor sem „ártatlan”, ha az egyes ember akár „semmi rosszat” nem tesz. Pusztán azzal, hogy éli életét, „ahogy kell”, fenntartja azt a rendet, amely valójában elnyomó, kizsákmányoló, nőellenes, rasszista stb.

Mármost lehet-e a hit lovagja ebben az értelemben etikátlan? Kierkegaard hosszan foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a hit az etika fölé emel, már amennyiben ez utóbbi azonos az általánosnak megfelelő étellel (például a mindenkire érvényes kötelességeknek való engedelmeskedéssel), és így tehát az etika számára egyedi alacsonyabb rendű, sőt, bűnös volna (az általánostól való eltérés, kibújás az alól, ami mindenkire kötelező) – a hit számára viszont nem. Azonban azt persze nem mondja Kierkegaard, hogy a hit megengedi a bűnt (ennél a badarságnál még a szöveg Ábrahám történetét félreértő szereplői is tovább látnak). Miféle hit lovagja volna az, aki elmegy a templomba, hazafelé arra gondol, hogy asszonya bizonyára finom vacsorával várja (na már ez is gyanús!), majd miután ezt elköltötte, akkor – ahogy az „mifelénk szokás” – a szomszédokkal részt vesz egy jó kis lincselésben?

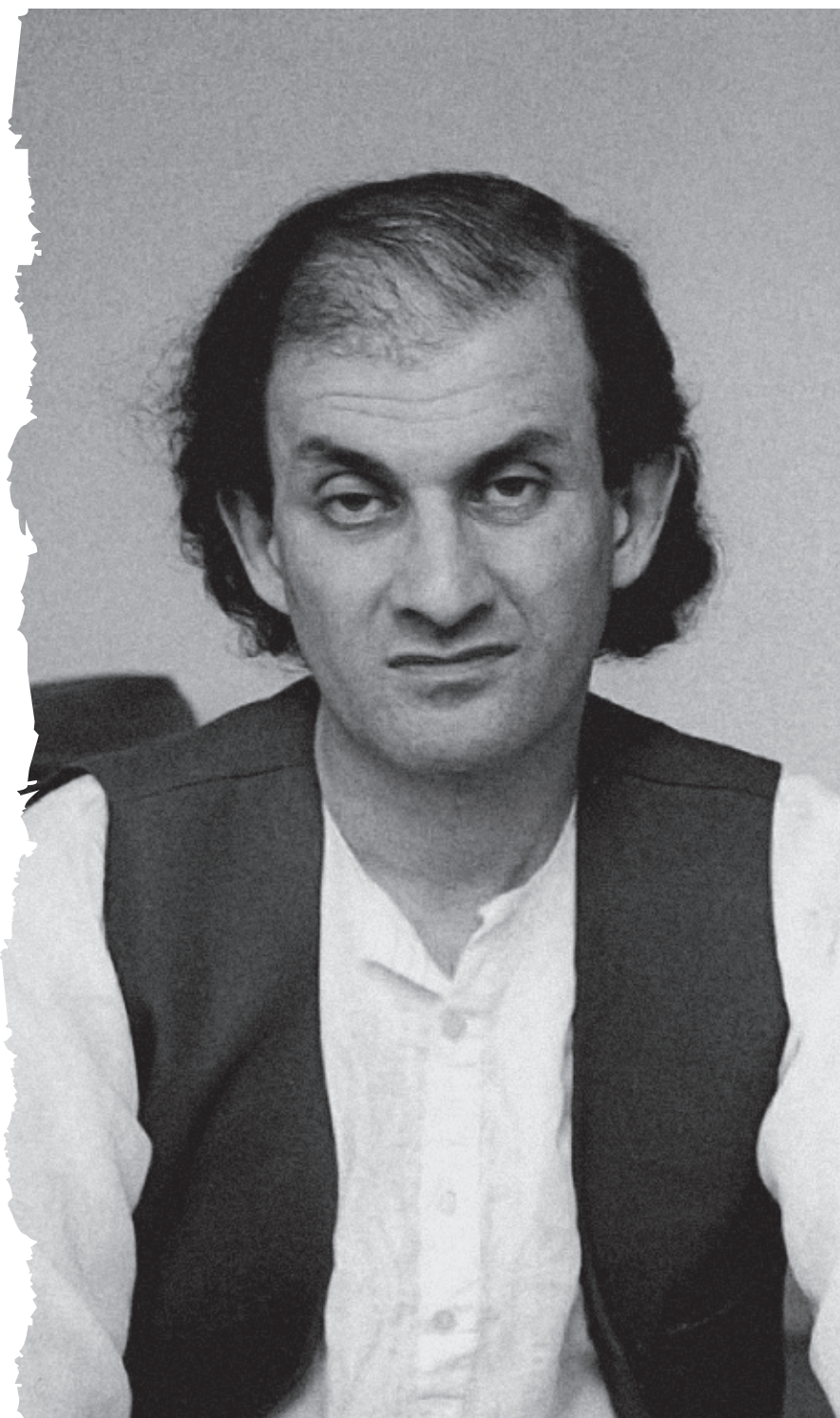
A nyárspolgár nemcsak hogy szellemtelen, gondolattalan stb. lehet (ez az, amit „kívülről” nem lehet egyszerűen megállapítani), hanem pusztán nyárspolgárisága, vagyis a szokásos cselekvésminták, általánosan elfogadott szokások

és kötelességek reflektálatlan követése által: etikátlan. Lehetséges, hogy e felfedezés etikai következményei szétfeszítik a teljes kierkegaard-i gondolkört. Ugyanakkor annak is mond valamit a *Félelem és reszketés*, aki a mindennapok önreflexióját és megjavítását követeli. Annyit bizonyosan, hogy bár igaza van, azért: mégse ítéljen olyan könnyen. És talán még azt is, hogy e megjavítás nem megy félelem és reszketés, de legalábbis hatalmas szenvedély nélkül – és ezeket nem feltétlenül a mindennapok világán kívül kell keresni.

5 A két hagyomány között álló Stanley Cavell lehetne például abban a helyzetben, hogy termékenyen hasznosítsa Kierkegaard gondolatát, tekintve, hogy ő az, aki a mindennapiság felfedezését a legizgalmasabb, legeredetibb módon értelmezte. Kierkegaard-ral foglalkozó írásában azonban nem kerül elő ez a probléma. (Stanley Cavell: Kierkegaard az autoritásról és a megvilágosodásról, ford. Antal Éva, Vulgo, II/3-4-5, 132-143. o.)

Rónai András (Budapest, 1976) főállásban zenei újságíró, a Quart.hu szerkesztője. Többé-kevésbé hobbiból filozófus. Doktori értekezésének címe: A kifejezés. Egyszer majd könyvet is ír belőle.

Kőrösi Zoltán

MI AZ IRODALOM?

(Salman Rushdie-ről)

Vajon van-e olyan magyar író, aki ne akarna Salman Rushdie lenni?

Hiszen Rushdie világhírű író, mit világhírű, tán a legvilághírűbb.

A világ legbeszéltebb nyelvei közül kettő is az anyanyelvének számít.

Milliók (tízmilliók, százmilliók?) érthetik, olvashatják, ha ír valamit. Sőt ha mond, még azt is. Esetleg azt jobban. A saját bőrén tapasztalta meg, s el is mesélte, milyen a kirekesztettség és a kisebbségi lét, tehát birtokolnia kell az elnyomottság titkos tudását is. Százezres példányszámban adták el könyveit, jómódú (értsd: gazdag; innen nézve: nagyon gazdag) ember, aki hat hálószobás házakat, vidéki kúriákat, belvárosi lakásokat ad, vesz, birtokol. New York, London, Mumbai, Toscana, Provence. Fontos és még fontosabb politikusokkal beszélte meg a problémáit, Margaret Thatcher finom érintését érezhette a karján, Tony Blairrel és Bill Clintonnal parolázott és Jack Lang köszöntötte beszéddel. Páncélozott autó hordozta és Bono zenésítette meg a verseit, írók és nem írók ezrei viselték büszkén és bátran a „Salman Rushdie vagyok” feliratú jelvényt. A legnagyobb írók hívogatják telefonon, gyerekét Harold Pinter lovagoltatta a térdén, őt meg Günter Grass ölelgette, már amikor Susan Sontag elengedte. Megnyerte a legfontosabb irodalmi díjakat, amiket egy angol nyelvű író kaphat, ráadásnak kapott szép nőket és hű barátokat.

Van-e.

Rushdie Salman vagyok.

S egyáltalán nem mellékesen termékeny alkotó, aki nagyon jó könyveket ír. Nagyon, nagyon jó regényeket.

Ez a könyve, a *Joseph Anton*, az üldöztetés éveinek krónikája mindezt elmondja. Nem dicsekszik, illetve igen, de nem tehet mást. Ahogy megjegyzi *A mór utolsó sóhaja* bemutatón felolvasására visszaemlékezve: „Utána a könyv sok száz példánya suhant ki a londoni éjszakába, mind boldog kezekben.” (Az idézetek és a kötet Greskovits Endre kitűnő fordítása.)

Ja, hogy egyetlen éjszaka, sok száz példány.

Szeretetéhség. Mert csak így, ezzel együtt tudja elmondani azt is, hogy Rushdie egy vallási diktátum következtében egyszeriben a regényíróból valami más lett, olyan, aminek őelőtte még nem is volt neve.

Ikonná vált, az irodalom (és néhány irodalmon kívüli jelentés) megtestesítőjévé egy irodalom nélküli világban. Az egyik pillanatban még megejtően és esendően örült az irodalom csillogásának (egészen megható, ahogyan a siker vágyáról, érkezéséről és élvezetéről beszél), a rákövetkező kilenc évben pedig mintha nem is epekedne másra, mint hogy csak és csakis az irodalom venné körül. Mármint az az irodalom. „Mindig aggódott, néha túlságosan is, hogy jó kritikákat kapjon. Most megértette, hogy ez annak a szeretetéttség-csapdának egy másik változata, amelybe több évvel ezelőtt katasztrofális módon beleesett. Bármit mondtak is az új könyvről, ő továbbra is büszke volt rá, tudta, miért olyan, amilyen, és még mindig úgy érezte, hogy döntéseinek jó művészeti indokai voltak. Úgyhogy egyszer csak képes lett rá, hogy lerázza magáról a szidalmakat. Az összes íróhoz hasonlóan szerette volna, ha értékeli a művét, ez még mindig állt. Az összes íróhoz hasonlóan intellektuális, lingvisztikai, formai és érzelmi utazásra indult; a könyvek az ilyen útról küldött levelek, és ő remélte, hogy az olvasók élvezik majd, hogy vele utaznak. De, értette most meg, ha bizonyos helyeken nem tudják követni az utat, amelyen ő jár, az nagy kár, neki azonban akkor is ezt kell választania.”

A szabadság, ami nem választható el a felszabadulástól.

(Ahogy Krúdy írja: a csinosághoz végső soron mégiscsak hozzátartozik egy csinos cipő is...)

„Ő mindig poszt- valami volt a maradi irodalmi diskurzus szerint, amelyben minden kortárs írás pusztán következmény – posztkoloniális, posztmodern, posztszekuláris, posztintellektuális, posztirodalmi” – írja önnönmagáról. Mármint hogy ezt gondolták róla. Persze utólag sem könnyű a bánat: a maradi irodalmi diskurzus is sokszorta irodalmibb, mint a nem-maradi nem-irodalmi. A kérdés, amit Rushdie állapotváltozása, s ennek az állapotnak a megírása tesz fel: hogy az irodalmi beszéd (nyelv, világlátás, értelmezés stb.) mennyiben értelmezhető a nem irodalmi lét felől. Ahonnan nem is látszik és nem is hallatszik az, ami irodalom.

Mi az irodalom értelme (célja, hatása) – onnan nézve, ahol az irodalom lényege nem is érthető?

Mi az irodalom szabadsága – onnan, ahonnan nézve ez a szabadság egyszerűen nem létezik?

Mi az irodalom, ha az értéséhez minimálisan szükséges irodalmiság (értsd: szabadság, újkeresés, játék) eleve nem jöhet számításba?

Nem éppen ismeretlen kérdések ezek itt mifelénk, a posztkoloniális, posztmodern, posztszekuláris, posztintellektuális, posztirodalmi, posztkommunista

Kelet-Európában. Sem. Ahogy Italo Calvino írta: „Manapság a rendőrállamoknál senki nem becsüli meg jobban az írott szót. Melyik adat mutat rá a legpontosabban, hogy hol van igazi tekintélye az irodalomnak? Az ellenőrzést, féken tartást célzó költségvetési tétel.” (Telegdi Polgár István fordítása.)

Rushdie viszont nem az a fajta, aki hallgatna, éppen ellenkezőleg: ezt a kérdést válaszolja meg minden művével – műnek tekintve a fatva átvészelésének kilenc évét, és persze annak dokumentarista-esszéista ábrázolását is.

Minden, de minden narratíva, minden, de minden irodalom.

Az a leginkább irodalom, ha az irodalmon kívüli létezés nem akar tudni az irodalom működéséről.

Ha (majdnem) mindenki azt tanácsolja, hogy hallgass, akkor beszélni kell.

Ha (majdnem) mindenki bocsánatkérésre ösztönöz, akkor legyél büszke.

Ha (majdnem) mindenki fél tőled, akkor szeresd őket.

Az a leginkább irodalom, ha a regényről folytonosan el kell mondani, hogy regény, saját törvényekkel, saját világgal, el kell mondani olyanoknak, akik nem olvasták, csak megírták.

Másként: „Nincsen olyasmi, hogy *mindennapi élet* – hozzászoktunk a dolgok menetéhez, az élet mindennapiságához, s valamifajta por vagy hártya homályosítja el a látásunkat, a földi élet igazi, csodás természete pedig elkerül bennünket. A művész feladata, hogy eltörölje ezt a vakító réteget, és megújítsa a csodára való képességünket.”

A Joseph Anton című könyv, mint gigantikus esszé, arról beszél, hogy a körülöttünk, bennünk lévő világ hogyan reagál arra, ha egy remek író el akarja törölni a homályosító porréteget. Azt is megmutatja, hogy egy remek író milyen okosan és szépen mondhatja el magáról azt, hogy ő remek író, anélkül, hogy megremegne a hangja. Arról beszél, hogy a világ nem szeret folytonosan önmagára nézni, tudjuk, a disznó nyaka, a csigolyái úgy teremtődtek, hogy képtelen felfelé szegni a fejét. A legkevesebb, amit válaszol (hm... a világ...), hogy ha valami nagyon látszik, és nagyon hallatszik, minél inkább így tesz, annál kevésbé maradhat irodalom. De attól még az irodalom, ha éppen úgy alakul, hogy nagyon látszik, akkor se tévesztheti el: a történetekért, a világ értelmezéséért, a bátor narratíváért kell, hogy létezzen.

Akkor is, ha a többség szerint Rushdie, mint regényíró érdektelen és jelentéktelen Rushdie, a vallásgyalázóhoz, Rushdie, a provokatórhoz, Rushdie, a munkáspárti-liberális közéleti szereplőhöz képest.

Így gondolja a világ, ha Rushdie hagyja.

Mi az, hogy többség, mi az, hogy kisebbség?

„Egymilliárd hívő nem tévedhet.”

Csakhowy Salman Rushdie saját, különös pokoljárásának történetéről regényíróként beszél, regényírói, azaz eltörlő, porlefújó és újraértelmező kérdéseket tesz fel. Regényt ír a hétköznapi regénytelenségéről. Az irodalomnélküliségről. A szabadságnélküliségről.

Lásd: „Hogyan lehet elmesélni regényíróként egy világ történetét, ahol a jellem már nem jelenti a rendeltetést, és ahol a sorsunkat nem a saját választásaink határozzák meg, hanem idegenek gazdasági és politikai döntései?”

Az idegenek, akik közöttünk és rajtunk járnak.

„Mondta a barátainak, hogy ő meg van verve egy érdekes élettel, amely néha olyan, mintha egy rossz regényt írna. A rossz regények egyik legrosszabb jellemzője, hogy a történethez nem kapcsolódó szereplők bármely pillanatban felbukkanhatnak minden előkép nélkül, belefurakodnak a történetbe, és az a veszély fenyeget, hogy elrabolják.”

Ez a vaskos könyv, a Salman Rushdie-t sújtó fatva évtizedéről szólva többé-kevésbé arról is szól, miért ne akarjon senki Salman Rushdie lenni.

Hogy miért ne legyenek, ne lehessenek fatva sújtotta Rushdie-k a világunkban.

Van-e különbség a hamvak között, attól, hogy különböző könyvek égtek?

Arról beszél, hogy az irodalom nagy narratívájában az efféle történetek legfeljebb csak epizódok, még akkor is, ha a hű barátok a találkozásokból rendre nem Rushdie szavaira (szenvadásra, vágyaira, küzdelmére), hanem a biztonsági őnök sármjára és lenyűgöző fegyverzetére emlékeznek. („Eszébe jutott valami, amit Günter Grass mondott neki egyszer a vesztésről: hogy az sokkal alaposabb leckékre tanítja az embert, mint a nyelés.”)

Nincsen igazság, igazságok vannak, mint ahogyan van a Mesék Tengere, a rajta hajózó Harunnal, a kérdés, hogy eljut-e valaki azokra a vizekre egyáltalán.

Nincsen igazság, vakságok és látások vannak, a kettő közt észrevétlen az átmenet.

Amúgy nem kétséges: elrémisztő ez a kötet, legalábbis első ránézésre.

Súlyosan több, mint hétszáz oldal, tele nevekkal és helyszínekkel, pletykákkal, értesülésekkel és pillanatnyilag fontosnak tűnő fordulatokkal.

Sárga Oldalakba oltott telefonkönyv.

Nekem Rushdie bizonyosan a legfontosabb íróim között van (nagyon), de azért egy ilyen könyvön átrágni magam... Csak a könyvben felsorolt nevekből és hivatali címekből kijönne egy komolyabb novella terjedelme. Aztán, ahogy ráfogatom magamat előre a történetben (hogy mennyiben történet

ez, arról majd később) (és nem is ráfogatom, mert éppenséggel az eleje sodró és izgalmas, Rushdie nevelkedése, Londonba utazása, kopogtatás az irodalom fafaragásos kapuján...), lassan átrendeződik a szövegbe zárt közel tíz év: a történetmesélés dramaturgiája helyett a visszatekintés, a lezártág, az utólagos elmesélés dramaturgiája kezd működni. A nyelv, ami átveszi az uralmat, mint ahogy Gibréal/Chamcha tudatában a kiművelt londoniság helyét visszahódítja a rémületes mumbai akcentus.

A nézőpont (Rushdie tekintete) kezd működni, elröpködnek a részletek, a neveknel és adatoknál sokszor kihagy a figyelem, mert egy egészen más decibellel működő hang morog, hadar, szitkozódik és nosztalgizik és dühöng, mesél és szólít már.

Ohó, hát ez az, a Rushdie-hang.

(Van valami megejtő abban, hogy ha kell, milyen ravasz, kitartó és üzleties módon képes harcolni egy Rushdie az új könyve kiadásáért, a paperbackért, a szerződésért, a jobb ügynökért... A világhírhez vezető út talán nem, de a megélhetéshez vezető járda bizonyosan sok aprómunkával van kiköveve. Üdvözlöt nekik Magyarországról, a Nagy Nyelv és a Legjobb Irodalmi Ügynökök honából.)

Joseph Conrad és Anton Csehov, egyenlő Joseph Anton, alias bujkáló Rushdie.

Rushdie, akit mindig, mindenhol, mindenki felismer.

Rushdie, aki nem hasonlít senkire, legfeljebb Rushdie-ra.

Rushdie, akit soha, senki nem ad fel, senki nem árul el.

Rushdie, aki (immár kiteljesítve ezzel a kilenc évével) szinte mindent megteszt, ami az elmúlt húsz évben a Kelet és a Nyugat között, kicsit lazább értelmezésben: a liberalizmus és az ortodoxia között megtörténhetett. És talán azt is, amiről beszélni nehéz, vagy ha nem nehéz, hát nem politikailag korrekt. Csak a hallgatás maradhatott. Rushdie rühellte a prófétaágot, de ha már megkapta, bele is állt rendesen. Rushdie választásai – a regény témaválasztásától a megíráson át a küzdésig, a kiabálásig, a harcig – az antiklerikális, liberális, nyugati értelmiségi tipikus reakciói, úgy, ahogyan ez az észak-atlanti értelmiség a legjobb pillanataiban önmagát mindig is látni és láttatni szeretete volt. Hősregény, de nem Rushdie-ról, hanem az észak-atlanti értelmiség világértelmezéséről. Ehhez képest Rushdie életrajzában mintha egy szemléltető ábra soha-nem-volt világa testesülne meg, rikító színekkel, felnagyítva, mint egy bollywoodi moziplakát, szagosítva, belocsolva: minden olyannyira van, akkorában van, hogy olyan már nincsen is: már a részek is soknak mutatkozhatnak.

nak. Mumbai és Kashmir, Britannia és a nyelvek, angol és még angolabb, izslám és hinduizmus, kereszténység és buddhizmus, gazdagság és kivettség. A máskülönben különálló világok sora, amelyek így, együtt csakis Rushdie-ban férnek el.

Az irodalom sokasága, ami testközeli lesz, üzenget és telefonál, paskol és ölelget, bátorít és irigykedik.

A francokat köztársaság, királyságok sokasága.

Egy vérből valók vagyunk te meg én.

A politika világa, ami smúzol és ígérget, harcol és hazudik.

A hit világa, ami üzletel és számíthat, imádkozik és gyilkol.

Rushdie tekintete felől, Rushdie nyelvében összezsugorodik a világ: nem a részletek tűnnek el, azok éppenséggel számolatlanul itt vannak, hanem az ismerőség és otthonosság révén minden szinte karnyújtásnyira lesz, radikális mellérendelés történik, minden a minden mellé kerül. Ha van valami nagyon is reményt keltő ebben a történetben, akkor feltétlenül az, hogy igenis létezik egy háló, egy kulturális szövet, ami egyre erősebben, és értelemszerűen minden eddiginél erősebben fogja egybe a világunkat. És ebben a hálóban benne lenni jó (lehet), telefonok és kapcsolatok, levelek és üzenetek, okostelefonok és videók, pletykák és akaratok hálózák körbe a Földet. Egyebek közt létezik egy globális irodalmi szalon, belső és még belsőbb szobákkal, vonzó és ellenszenves alkotókkal, de mindezek és az őket körülvevő intellektuális világ igenis ott van mindenütt, és ha kell, meg is tudja mutatni magát és az erejét. Meglehet, hogy ez a kapcsolatrendszer teljesen más dimenzióban él, mint a politika és az üzlet világa, mégis, ez a könyv azt is állítja, hogy míg a kultúra, ha akar, igenis tud hatni a másik kettőre, ellenben a politika és az üzlet, ha megfeszül, akkor se férhet közelebb az irodalom belső lényegéhez. (Legalábbis, ha a politika esz-közrendszerével operálva akarna közelebb kerülni.)

És – nem kis erő – ebben a világban Rushdie, Joseph Anton az egyik legfontosabb személy. A leeresztett szemhéjú, csúfondáros tekintetű Rushdie.

A baseballsapkás.

Rushdie, akiben a kultúrák egymásra hatása a nyelv elképesztő gazdagságában mutatkozik meg, a képességben, hogy történetté alakítja azt, ahogyan a világot látja, s azt, ahogyan a világot láttatni akarja.

Tudjuk, tévedés, hogy a bátornak mondott emberek nem félnek, az igazság az, hogy egyszerűen csak bensőséges viszonyban élnek a saját félelmeikkel.

Rushdie bátorsága nyelvi, történetmesélési, tehát törőlmetszett irodalmi bátorság. A narratíva kialakításának a bátorsága, amivel képes felülemelkedni a

politikai és vallási akaratokon. Az irodalom megpróbálja kitárni a világegyetemet, hogy ha egy kicsit is, de megnövelje a végösszegét annak, amit az emberek érezhetnek. Nem kérdés tehát, hogy minden nagy irodalom az ismert dolgok végső határáig megy el.

„Ha valaki nem tudja, hogyan beszélnek az emberek, akkor nem ismeri elég jól őket, és akkor nem lehet – *nem szabad* – elmesélnie a történetüket.”

Ha valaki tudja, hogyan beszél(t) Joseph Anton, akkor az Salman Rushdie.

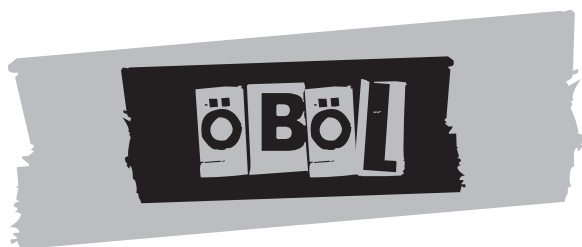
Nem napló, nem dokumentum ez, hanem a beszédmód leírása.

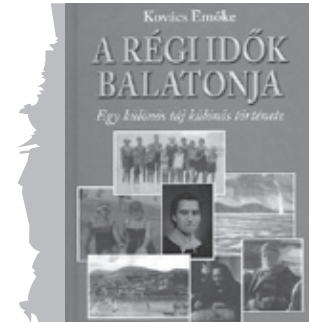
Ez a műfaja Joseph Anton könyvének: a folyamatos és bátor beszéd.

Kőrösi Zoltán (Budapest, 1962) író, olvasó.
Budapesten él a harmadik emeleten, nagyon szeret sétálni.

Közeledik a tél, a balatoni nyaralók zsalugátereinek köré futó vadászoló levelei elnyerik őszi színüket, és az ösz-szehasogatott fahasábok ölenként beköltöznek a kályha közelébe. A szüret után megint végignézzhetünk a könyvespolcon, találunk-e valami friss balatonos olvasnivalót, így élvezve a vidék évszakainak ajándékait.

Új könyv megkerül, és épp *A téli Balaton világa* című írásnál nyílik ki, ahol meglepődve olvasom, hogy a fakutyázást nem a balatoni népek találták ki, hanem Ausztriából származik, és már az 1860-as években űzték Keszthelyen. Milyen lehetett korcsolyán pörögve farsangolni a Balaton jegén? Vagy kipróbálni a vitorlás szánt, vagy jégvitorlázni a 19. század elején Esterházy Mihály és Andrássy Géza között?

Kovács Emőke történész *A régi idők Balatonja* című könyvének első felében esszéket közöl a Balaton 19. századi kultúrtörténetéből, úgy a vidék borászatáról és reformkori történetéről, mint a fürdőkultúra kialakulásáról. Ó, vajon miért tiltotta Mária Terézia a tóban való fürdést? És hogyan vesztette érvényét ez a rendelet? Az első „Balaton-átúszó” nem más, mint Wesselényi Miklós volt 1835-ben, de a modern úszósport csak a század végén terjed el a Balaton habjai közt. Ekkora vált Balatonfüred is elsőrendű fürdőhellyé, ahol „Reggel csoportokban látjuk az elegáns közönséget egyszerű angol flanelle (...) reggeli öltözékben, kis szalmakalapban (...) megjelenni, a gyógysétányon az illatozó hársfák árnyékában, hol 6-8-ig a javallt ásványvíz-, tej- vagy savókúra séta közben tartatik” (Mangold Gusztáv: *Balatonfüredi emlék*). Az esszék gondolatmenetét számos lábjegyzet egészíti ki, elsősorban a témák során felmerült, többnyire kevésbé közismert személyek életrajza. Kivételt képez Blaha Lujza, aki maga is a Balaton szerelmese volt, és egykori világa ma is áll Füreden.

A kötet egyik kiemelkedő esszéjében Kovács Emőke a balatoni táj irodalmának megszületését foglalja össze. Az első Fejér Antal ügyvéd volt, aki már 1777-ben versbe vette a Balatont, megelőzve Baróti Szabó Dávidot, Batsányi Jánost és Csokonai Vitéz Mihályt. A klasszicista költőktől leggyakrabban Balatonfüred, Tihany és Keszthely településeihez kapcsolódó verseket olvashatunk, az előzőeken túl például Berzsenyi Dánieltől (*A füredi kúthoz, Himnusz Keszthely isteneihez*) és Dukai Takách

A kötet egyik kiemelkedő esszéjében Kovács Emőke a balatoni táj irodalmának megszületését foglalja össze. Az első Fejér Antal ügyvéd volt, aki már 1777-ben versbe vette a Balatont, megelőzve Baróti Szabó Dávidot, Batsányi Jánost és Csokonai Vitéz Mihályt. A klasszicista költőktől leggyakrabban Balatonfüred, Tihany és Keszthely településeihez kapcsolódó verseket olvashatunk, az előzőeken túl például Berzsenyi Dánieltől (*A füredi kúthoz, Himnusz Keszthely isteneihez*) és Dukai Takách

Judittól is. A romantika verselői, elsősorban Kisfaludy Sándor, majd Vörösmarty Mihály írják le a tájegység más részleteit, a nádasokat, hegyeket, völgyeket, és szövik át szerelmi szálakkal és hazafias érzülettel a Balaton-vidék ihlette műveiket.

A könyv második felében rövidebb írások, mozaikok sorjáznak, melyek jellegzetessége, hogy témájuk a múltból a jelenbe ível. *A magyar sikertörténet* címet viselő írásból kiderül, hogy Balatonendrédén a *Nyugat* folyóirat elindulásának évében, 1908-ban Kájel Endre református lelkész kezdeményezésére a paplak egyik szobájában csipkeverő-tanfolyam indult. Azon kívül, hogy számos nőnek hamarosan megélhetési forrást biztosított, közösségépítő szerepe is volt. Később a lelkész felesége a hagyományos minták helyett sajátokat tervezett (hópehely, ibolyalevél etc.), melyek az endrédi csipke védjegyévé váltak. Közülük a leghíresebb a pillangóminta lett, egy pillangómintás terítő pedig nagydíjat nyert az 1938-as Berlini Világkiállításon. A sikertörténet nem ért véget: a nyolcvanas években elhalófélben levő hagyományt – melynek tere időközben a paplak helyett a kultúrház lett – a faluban az oktatás részévé tették, és így remélhetjük, hogy rendel még tőlük az angol királynő újra egy szép darabot, mint egykor, a csipkeverés endrédi aranykorában.

A *Wessie, Ossie* című írás a kevésbé távoli múltba kalauzol vissza, és a Balaton „történelmi szerepére” emlékeztet: hogyan váltak a tóparti kempingek és régi villák *A Fal* által egymástól elválasztott Nyugat- és Kelet-Németország családi találkozóhelyévé a hetvenes-nyolcvanas években. A Stasi azonban már a hatvanas évek közepétől a tőle megszokott előrelátással és alaposággal figyeltette Balaton-brigádjával a magyar üdülők közt elvegyülni próbáló családdegysítő honfitársait.

A Széphalom Könyvműhely kiadványa az idén jelent meg, de ha ezt nem tudnánk, a borító grafikai megoldásai alapján legalább tíz évvel korábbira saccolnánk a kiadás évét. Lehet használni *A régi idők Balatonja* borítóján régi fényképekből összeállított fotómontázst, de nem érdemes ebből rögtön hetet elhelyezni egy viszonylag kisméretű könyvön. A pasztell zöld háttér és a háromféle betűtípus alkalmazása gyengíti a cím betűinek archaizáló hatását, és nem teszi kívánatossá a könyvet mint tárgyat. Amely így is a Baltoni Alapművek Polcára kerül.

Kovács Emőke: A régi idők Balatonja (Széphalom Könyvműhely, 2013)

